کاتێک جەستە دەبێتە کاڵا: توندوتیژیی سیمبولی دژی ژنان لە ژێر دەسەڵاتی سەرمایەداریدا.. بەیان ساڵح

- **پێشەکی**

لە کاتی خوێندنەوەی کتێبی "شەهرزاد بەرەو ڕۆژئاوا" (1) فاتمە مەرنیسی خەمم بینی کە لە لاپەڕە 231 دا ڕووبەڕووی چەمکێکی قووڵ و بیرکردنەوە بوومەوە: چەمکی توندوتیژی سیمبولی کە کۆمەڵناسی فەڕەنسی پیێر بۆردیو لە کتێبی "زاڵبوونی پیاوسالارنە" پێشکەشی کردووە (2). ئەم چەمکە بە ماوەیەکی درێژ سەرنجی ڕاکێشام، چونکە شێوە شاراوەکانی کۆنتڕۆڵ و چەوساندنەوە دەردەخات کە پشت بە هێزی فیزیکی ڕاستەوخۆ نابەستن، بەڵکو لە ڕێگەی سیمبول و کەلتوور و گوتاری زاڵ لە کۆمەڵگادا کار دەکەن.

ئەوەی زیاتر حەزی منی بە ئەم چەمکە زیاد کرد تێبینیکردنم بوو لەسەر یەکتربڕەکێکی ڕوون لە نێوان ئەوەی بۆردیو پێشکەشی دەکات و تێزەکەی نووسەری فەمینیستی ئەمریکی ناعومی وۆڵف لە کتێبەکەی "ئەفسانەی جوانی" (3) پێشکەشی کرد، بەتایبەتی کە لە لاپەڕە 230 ی کتێبەکەی فاتیمە مەرنیسی دەردەکەوێت. بەم دەرکەوت کە هەردووکیان بوردیو و ناعومی باسی میکانیزمێکی هاوبەش دەکەن بۆ کۆنتڕۆڵکردنی ژنان، تەنانەت ئەگەر دەرکەوتەکان و دەقەکانیش جیاواز بن.

بۆردیو ئەو بیرۆکەیە دەخاتەڕوو کە توندوتیژی هەمیشە ماددی و بینراو نییە. توندوتیژی لە ڕێگەی کەلتوور، بەها و پەروەردەوە ئەنجام دەدرێت، وا لە زاڵەکان دەکات زاڵبوونیان قبوڵ بکەن و بەبێ ئاگایی بەرهەمی بهێننەوە. لە لایەکی ترەوە، وۆڵف دەریدەخات کە چۆن ستاندارەکانی جوانی بەسەر ژناندا دەسەپێنرێن تەنها ئارەزووی کەسیی نین، بەڵکو ئامرازێکی دیکتاتۆرییە کە بۆ تەمبێکردنی ژنان و کۆنتڕۆڵکردنی جەستە و ژیانیان بەکاردەهێنرێت.

ئەم یەکتربڕەی نێوان دوو بۆچوونە دەمانگەیەنێتە تێگەیشتنێکی قوڵتر کە چۆن زاڵبوونی پیاوانە لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا کاردەکات، کە جەستەی ژن دەگۆڕێت بۆ شوێنێکی وەبەرهێنانی ئابووری و کۆنتڕۆڵی سیمبولی لە یەک کاتدا. لەبەر ئەوە گرنگی لێکۆڵینەوە لەم بابەتە و تێگەیشتن لە میکانیزمە ئاڵۆزەکانی.

• **یەکەم: توندوتیژی سیمبولی و زاڵبوونی پیاوسالارنە**

پیێر بۆردیو باوەڕی وایە کە توندوتیژی تەنها بە شێوە ماددییە ڕاستەوخۆکانی سنووردار نییە. لەوانەیە شێوازێکی نەبینراو وەربگرێت کە لە ڕێگەی سیمبولەکان، ماناکان و کەلتوورەکانەوە ڕاهێنان دەکرێت، کە ئەو پێی دەڵێت توندوتیژیی سیمبولی. ئەم توندوتیژییە بە نەرمی و هەستپێنەکراو دەناسرێتەوە، چونکە لە ڕێگەی زمان، پەروەردە، ئایین، میدیا و دابونەریتی کۆمەڵایەتییەوە ئەنجام دەدرێت، بەبێ پەنابردن بۆ زۆرەملێ جەستەیی.

مەترسییەکەی لەوەدایە کە زۆرجار لەلایەن ئەو کەسانەوە قبوڵ دەکرێت کە ڕووبەڕووی دەبنەوە، چونکە ئەوان بە سروشتی یان ئاشکرا دەیبینن. توندوتیژی سیمبولی بە سەپاندنی شێوازێکی دیاریکراوی بیرکردنەوە و هەڵسەنگاندن کار دەکات کە پەیوەندییە نایەکسانەکان ڕەوا دەردەکەون، دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانەوەی زاڵبوونی کۆمەڵایەتی بەبێ هۆشیارییەکی ئاشکرا.

لەم چوارچێوەیەدا، بۆردیو چەمکی زاڵبوونی پیاوسالارنە وەک مۆدێلێکی ڕوونی توندوتیژیی سیمبولی پەرە پێدەدات. زاڵبوونی پیاوسالارنە تەنها لەسەر بنەمای کۆنترۆڵی ماددی پیاوان بەسەر ژناندا نییە، بەڵکو بە شێوەیەکی سەرەکی لە ڕێگەی پێکهاتەی سیمبولی و کەلتوورییەوە دامەزراوە کە وا لە سەروەری پیاوان دەکات سروشتی و ڕەوا دەربکەوێت.

لە منداڵییەوە تاکەکان نوێنەرایەتی عەقڵی و ڕۆڵی کۆمەڵایەتی بەدەست دەهێنن کە دابەشبوونێکی دووانەیی لە نێوان نێر و مێ بەرهەم دەهێنن، کە تێیدا نێرینە پەیوەندی بە هێز، عەقڵ و سەرکردایەتییەوە هەیە، لە کاتێکدا مێینە پەیوەندی بە لاوازی، هەست و ژێردەستەیی هەیە. ئەم سیستەمە تەنها لەلایەن پیاوانەوە نەسەپێنراوە. ژنان هەروەها بەشداری دەکەن لە زاوزێی لە ڕێگەی ئەوەی کە بۆردیو پێی دەڵێت هابیتەس، واتە سیستەمی سروشتی دەروونی و جەستەیی کە ڕەگی لە ئەزموونی کۆمەڵایەتیدا هەیە.

بەم شێوەیە، زاڵبوونی پیاوسالارنە دەبێتە سیستەمێکی کۆمەڵایەتی کە لە نائاگایی کۆمەڵگەدا جێگیر دەبێت، ڕۆژانە لە ڕێگەی کردارە ئاساییەکان و گوتاری زاڵەوە بەرهەم دەهێنێتەوە، بەبێ ئەوەی پێویست بە توندوتیژی ڕاستەوخۆ بکات. بۆردیو جەخت لەوە دەکاتەوە کە هەڵوەشاندنەوەی ئەم جۆرە زاڵبوونە پێویستی بە هۆشیارییەکی ڕەخنەگرانە هەیە لەو پێکهاتە ڕەمزیانەی کە پاڵپشتی دەکەن، چونکە بەرهەڵستکاری تەنها بە گۆڕینی یاسا یان هەلومەرجی ماددی بەدەست ناهێنرێت، بەڵکو بە گۆڕینی شێوازی بیرکردنەوە و پۆلێنکردنیش کە نایەکسانی قبوڵ دەکات و بەردەوام دەکات.

• دووەم: زاڵبوونی نێرینە لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا

بۆردیو لە کتێبەکەیدا ئاماژە بەوە دەکات کە زاڵبوونی پیاوسالارنە بابەتێکی سروشتی یان بایۆلۆجی نییە، بەڵکو سیستەمێکی کۆمەڵایەتی و کەلتوورییە کە لە ڕێگەی توندوتیژیی سیمبولییەوە بەرهەم دەهێنرێتەوە، واتە لە ڕێگەی شێوەی ناڕاستەوخۆ و نەبینراوی کۆنترۆڵە کە لە ڕێگەی زمان، دابونەریت، پەروەردە و دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانەوە ئەنجام دەدرێت، تا ئەو کاتەی زاڵبوونی پیاو بەسەر ژناندا سروشتی و قبوڵکراو دەردەکەوێت.

لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا، ئەم زاڵبوونە ئامرازێک پێکدەهێنێت بۆ پاراستنی سیستەمێکی کۆمەڵایەتی و ئابووری دیاریکراو، چونکە ڕۆڵی ژنان لە مێژوودا سنووردار بووە بە بواری ناوماڵ و چاودێری خێزان، کە هێزی کاری هەرزان بۆ پیاوان لە بازاڕدا دابین دەکات و بەردەوامی دابەشکردنی نایەکسانی کار مسۆگەر دەکات.

سیستەمی سەرمایەداری پشت دەبەستێت بە شەرعیەتدان بە سیمبول و بەهاکان، و زاڵبوونی پیاوسالارنە یارمەتیدەرە بۆ ئەوەی جیاکردنەوەی ڕۆڵی ژن و پیاو سروشتی دەربکەوێت، کە پیاوان وەک بەرهەمهێنەری بەهێز وێنا دەکرێن و ژنان وەک بەخێوکەر و چاودێری ماڵ وێنا دەکرێن. ئەم جیاکردنەوەیە ئاسانکاری بۆ چەوساندنەوەی هێزی کار دەکات و بەردەوامی سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتی مسۆگەر دەکات بەبێ پێنابردن بە هێزی راستەوخۆ.

زاڵبوونی پیاوسالاری هەروەها پەیوەستە بەوەی کە بۆردیو پێی دەڵێت سەرمایەی سیمبولی کە دەگەڕێت بە جۆرێک لە کۆنترۆڵی ئابووری و کۆمەڵایەتی ناڕاستەوخۆ، وەک بێبەشکردنی ژنان لە دەرفەتی کار، کەمکردنەوەی مووچەکانیان یان ناچارکردنیان بە ڕۆڵی خێزانی بێ مووچە.

بە کورتی، دەتوانین بڵێین توندوتیژیی سیمبولی پیاوسالارنە یەکێکە لە کۆڵەکەکانی شەرعیەتی کۆمەڵایەتی سەرمایەداری، چونکە نایەکسانی جێندەریی سروشتی دەردەکەوێت و دابەشکردنی بەردەوامی سەرچاوە و دەسەڵات بە شێوەیەک مسۆگەر دەکات کە خزمەت بە سیستەمی ئێستا بکات.

• سێیەم: ئەفسانەی جوانی وەک جۆرێک لە توندوتیژیی سیمبولی

لە کتێبی “ئەفسانەی جوانی”، نائۆمی وۆڵف چەمکی توندوتیژی سیمبولی وەک شێوازێکی ناڕاستەوخۆی چەوساندنەوە دەخاتە ڕوو کە بەسەر ژناندا دەسەپێنرێت لە ڕێگەی پێوەرەکانی جوانی کەلتووری، نەک لە ڕێگەی هێزی جەستەیی یان یاسای ئاشکراوە. ئەم توندوتیژییە بە

بێدەنگی بەڕێوە دەچێت، بەڵام کاریگەرییەکەی قوڵە، چونکە وا لە ژنان دەکات کە بەبێ ئاگایی خۆیان ملکەچ بکەن.
وۆڵف دەبینێت کە ئەفسانەی جوانی تەنها ئارەزووی جوانی نییە، بەڵکو سیستەمێکی دەسەڵاتدارە کە بە بەهێزی لەگەڵ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری ژنان سەریهەڵداوە. هەرچەندە ژنان ماف و دەرفەتی فراوانتر بەدەست دەهێنن، ئەوەندە سنووردارییان بەسەردا دەسەپێنرا لە ڕێگەی ستانداردی جوانی توند و مەحاڵ.
توندوتیژی سیمبولی لێرەدا دەردەکەوێت لە سەپاندنی مۆدێلێکی دیاریکراو بە جەستەی مێینەیە: جەستەیەکی گەنج و باریک، بێ کەموکوڕی، بەردەستە بە بەکاربردنی بینراو. ئەم توندوتیژییە لە ڕێگەی میدیا، ڕیکلام، پیشەسازی فاشیۆن و وتاری پزیشکییەوە بەڕێوە دەچێت، کە تیایدا جوانی وەک بەهایەکی ئەخلاقی و مەرجێک بۆ سەرکەوتن، خۆشەویستی و قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی نیشان دەدرێت.
بەم شێوەیە، جەستە دەگۆڕێت بۆ پرۆژەیەکی هەمیشەیی چاودێری و ڕاستکردنەوە، و ئافرەت دەگۆڕێت بۆ ڕەخنەگرێکی سەرسەختی خۆی.
لەوەش مەترسیدارتر، ئەم ژێردەستەییە وا دەرناکەوێت کە لە دەرەوە بسەپێنرێت، بەڵکو وەک هەڵبژاردنێکی شەخسی و ئارەزووی تاکەکەسی دەژیت.
وۆڵف ڕوونی دەکاتەوە کە توندوتیژی سیمبولی ژنان تەنها لە ڕووی جەستەییەوە لەناونابات، بەڵکو لە ڕووی دەروونی و مەعریفیشەوە، چونکە وزەیان بەتاڵ دەکاتەوە، متمانە بەخۆبوونیان لاواز دەکات، کێبڕکێ و دوژمنایەتی لە نێوانیاندا دەچێنێت و دووریان دەخاتەوە لە کرداری سیاسی و داهێنەرانە. سەرقاڵبوونی بەردەوام بە ڕواڵەت دەبێتە ئامرازێک بۆ دوورخستنەوەیان لە دەسەڵاتی ڕاستەقینە.
لە کۆتاییدا، چەمکی توندوتیژی سیمبولی لە “ئەفسانەی جوانی” ئەوە دەردەخات کە چۆن کولتوور دەتوانێ ببێتە جیهانێکی چەوساندنەوەی نەرم بەڵام زۆر کاریگەر، وە چۆن جوانی وەک چەکێکی نادیار بەکاردەهێنرێت بۆ تەمبێکردنی ژنان و هێشتنەوەی ناهاوسەنگیی هێز، بەبێ ئەوەی پێویست بە توندوتیژی ئاشکرا یان زۆرەملێ ڕاستەوخۆ بکات.

• چوارەم: توندوتیژی سیمبولی وەک ئامرازێکی سەرمایەداری: جەستەی نێوان زاڵبوون و قازانج

توندوتیژی دژی ژنان هەمیشە بە لێدان یان زۆرەملێ ڕاستەوخۆ ئەنجام نادرێت. زۆرجار فۆرمێکی بێدەنگ و نادیار وەردەگرێت، دزە دەکات لە ڕێگەی گفتوگۆ، وێنە و ستانداردەکانەوە، وەک سەلیقەی گشتی یان هەڵبژاردنی تاکەکەسی پێشکەش دەکرێت. ئەم توندوتیژییە یەکێکە لە

ئامرازە بنچینەییەکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ژێردەستکردنی ژنان و کۆنترۆڵکردنی جەستەیان.
لە ژێر سەرمایەداریدا، جەستەی ژن کەم دەکرێتەوە بۆ بەهای ئاڵوگۆڕ و دووبارە وەک کاڵایەک پێناسە دەکرێتەوە کە دەتوانرێت بازاڕ بکرێت، بگۆڕدرێت و بەکار بهێنرێت. وەک جەستەیەکی زیندوو سەیر ناکرێت کە ئەزموون، یادەوەری و ئازار هەڵدەگرێت، بەڵکو وەک ڕووکەشێکی بینراو سەیر دەکرێت کە بۆ بەدەستهێنانی قازانج وەبەرهێنان کراوە.
زاڵبوونی نەرینە ئەرکی ئاسایی کردنی ئەم کەمکردنەوەیە لە ئەستۆ دەگرێت بە گۆڕینی تێڕوانینی نەرینە بۆ ستانداردێکی گشتی جوانی، کە بەهای ژنان و پێگەی کۆمەڵایەتی پێ دەپێورێت.

• پێنجەم: پیشەسازی کەلتووری و سەپاندنی تاکە مۆدێلی جوانکاری

پیشەسازی کەلتووری تاکە مۆدێلێکی جوانکاری دەسەپێنێت، توندوتیژ لە تایبەتییەکەیدا، نوێنەرایەتی دەکرێت بە جەستەیەکی گەنج و باريك و بێ کەموکوڕی و بابەتی بابەتکردن، یان دەموچاوەکان کە نەشتەرگەری جوانکاری دەکرێن وەک بەرزکردنەوە، پڕکردنەوە، گەورەکردنی لێو، گۆڕینی لووت، تا ئەو کاتەی تایبەتمەندییە سروشتییەکان نامێنن و دەرکەوتنەکە نزیکتر دەبێتەوە لە بووکەشووشە.
هەروەها هانی جەستەی نەخشێنراو دەدات لە ڕێگەی لابردني چەوری، گەورەکردنی مەمک لە ڕێگەی سیلیکۆن یان گەورەکردنی سمت، و ئەوانی تر. ئەم مۆدێلە بە هێز ناسەپێنرێت، بەڵکو لە ڕێگەی دووبارەکردنەوە، فریودان و هەڕەشەی سیمبولی دەسەپێنرێت.
ژنان لە تەمەنێکی منداڵییەوە فێر دەبن کە جەستەیان کەموکورتی هەیە و دەبێت بەردەوام چاکی بکەنەوە، نەک بۆ خۆیان، بەڵکو بۆ قبوڵکردن، خۆشەویستی و دیاربوون لە ناو کۆمەڵگادا.

• شەشەم: نەشتەرگەری جوانکاری وەک توندوتیژییەکی سیمبولی

نەشتەرگەری جوانکاری لەمڕۆدا وەک یەکێک لە دیارترین شێوەکانی توندوتیژیی سیمبولی دەردەکەوێت. ئەوان کردارێکی بێلایەن و هەڵبژاردنی تاکەکەسی بێتاوان نین، بەڵکو ئەنجامی فشارێکی پێکهاتەیی قووڵن کە جەستەی مێینە دەکاتە پرۆژەیەکی هەمیشەیی بۆ گۆڕانکاری و ڕاستکردنەوە. ئەم ڕێوشوێنانە لە گفتوگۆی باودا وەک ئامرازێک بۆ باشترکردنی خود و بەرزکردنەوەی متمانە پێشکەش دەکرێن، بەڵام لە ڕاستیدا وەڵامێکە بۆ ستانداردە سەپێنراوەکانی دەرەکی، کە ژنان دەگۆڕن بۆ بوونەوەرێک لە گەڕانی هەمیشەیی بۆ

کامڵبوونی مەحاڵە.
ژنان نەشتەرگەری گرانبەها، ئازاربەخش و مەترسیدار ئەنجام دەدەن، هەوڵ دەدەن لە مەدێلێکی جوانکاری دەستکرد نزیک ببنەوە کە بە ڕاستی بەدەست ناهێنرێت. ژنان دەچنە ناو گێڕاوێکی بێ کۆتایەوە: گۆڕینی سیماو دەموچاو، پێکەرەوەی لێو، نەشتەرگەری لووت، گەورەکردنی مەمک، چەوری لابردن و نەشتەرگەری دیکە کە مەترسی تەندروستی و ئاڵۆزی مەترسیداریان هەیە.
پارادۆکسی تراژیدی ئەوەیە کە ئازار وەک وەبەرهێنانێک لە داهاتوو نیشان دەدرێت، و شێواندن پێی دەوترێت چاکسازی و جوانکاری. ژنان بەرگەی ئازاری جەستەیی و دەروونی دەگرن، پارەی زۆر دەدەن و تەندروستی خۆیان دەخەنە مەترسییەوە، هەموویان لە پێناو گەیشتن بە وێنەیەکی نموونەیی کە پیشەسازی جوانکاری و میدیا سەپاندویانە. کاتێک ئەنجامە خوازراوەکە بەدەست نایەت، یان کاتێک کەموکوڕیەکی نوێ دەردەکەوێت، سوودەکە دووبارە دەست پێدەکاتەوە، لە بازنەیەکی خراپی بەدواداچوونی خەیاڵی کامڵی.

• حەوتەم: دوورکەوتنەوە لە خواردن، نەشتەرگەری جوانکاری و مەترسییەکانی تەندروستی

خۆدوورخستنەوە لە خواردن و برسێتی خۆ، وەک حاڵەتەکانی کەمخۆراکی دەمارگیری، شێوازێکی تری توندوتیژی سیمبولییە کە ژمارەیەکی زۆر لە ژنانی گەنج ڕووبەڕووی دەبنەوە، بەتایبەتی لە کاتی هەرزەکاریدا.
هەندێکیان تووشی نەخۆشی دەروونی سەخت دەبن کە چاکبوونەوەیان سەختە و ئاڵۆزی تەندروستی مەترسیداری لێدەکەوێتەوە، سەرەڕای مەترسییەکانی نەشتەرگەری جوانکاری و دەرزی سیلیکۆن کە ئەگەری تووشبوون بە نەخۆشییە مەترسیدارەکانی وەک شێرپەنجەی مەمک زیاد دەکات. بە هەمان شێوە، بەکارهێنانی نینۆکی دەستکردیش بازرگانییەکی قازانج بەخشە، بەڵام دوایین ڕاپۆرتی تەندروستی لە وڵاتانی یەکێتی ئەوروپا ئاماژە بەوە دەکات کە ئەو ماددانەی لە دروستکردنی ئەم نینۆکانەدا بەکاردەهێنرێن لەوانەیە مەترسییەکی گەورە لەسەر تەندروستی نینۆک دروست بکەن.

• هەشتەم: تێچوونی جەستەیی و دەروونی

ئەم ڕێگایە تێچوونێکی جەستەیی و دەروونی بەرز و فرە ڕەهەندی هەڵدەگرێت. لەسەر ئاستی جەستەیی، جەستەکان دەبینین کە بەهەش دەکرێن، بڕین و دەرزی لێدەدەن، بەرگەی ئازار و خوێنبەربوون و زام دەگرن و ڕووبەڕووی مەترسی ئاڵۆزی پزیشکی و تێکچوونی ئەگەری

دەبنەوە. لە ئاستی سایکۆلۆژیدا، ڕۆحەکان دەبینین کە بەهۆی دڵەڕاوکێی بەردەوام و ناڕەزایی هەمیشەیی لە خود، و هەستێکی درێژخایەنی کەموکوڕی بە گوێدانە پلەی گۆڕان. لەوە مەترسیدارتر ئەوەیە کە هۆشیاری خۆی شێوە دەگۆڕێت تاوەکو ملکەچی وەک توانا ئاسایی دەکرێتەوە، و چەوساندنەوە وەک هەڵبژاردنی ئازاد.
ژنان نەک تەنها ناچار دەبن جەستەی خۆیان بگۆڕن و بەرگەی ئازار و مەترسی بگرن، بەڵکو گوتارێکی تەواو پەیڕەو بکەن کە ئەم توندوتیژییە بە ناوی ئازادی تاکەکەسی و هەڵبژاردنی تاکەکەسییەوە پاساو و شەرعییەت دەدات. ئەوان دەڵێن “من ئەمە بۆ خۆم هەڵدەبژێرم”، “ئەمە وام لێدەکات هەست بە متمانە بەخۆبوونم بکەم،” هەموو دەستەواژەکان کە لە ڕواڵەتدا ئازادکەر دەردەکەون. بەڵام پارادۆکسەکە ئەوەیە کە مەرجەکانی ئەم ئازادی بانگەشەکراوە لە ناخی ژنەوە بەرهەم ناهێنرێن، بەڵکو لە چوارچێوەی لۆژیکی بازاڕی سەرمایەداری کە پێویستی بە بەکاربردنی بەردەوامە، و لە چوارچێوەی دەسەڵاتی نێرینە کە ستانداردەکانی بەها و جوانی دیاری دەکات، بەرهەم دەهێنرێن.

• نۆیەم: سەرمایەداری و فرۆشتنی ڕق لە خود: قەبارەی بازاڕی ئابووری

سەرمایەداری تەنها جوانی نافرۆشێت، بەڵکو ڕق لە خۆی دەفرۆشێت. هەرچەندە ژنان زیاتر هەست بە کەموکورتی بکەن، بازاڕەکانی جوانکاری، فاشیۆن و دەرمانی جوانکاری زیاتر گەشە دەکەن. بەم شێوەیە، جەستەی ئافرەت دەگۆڕێت بۆ شوێنێکی وشککردنی ئابووری هەمیشەیی، کە قازانجی لەوە دەردەهێنرێت بە قووڵکردنەوەی نامۆبوونی بە خود.
خەمڵاندنە ئابوورییەکان ئاماژە بەوە دەدەن کە قەبارەی بازاڕی جوانکاری ساڵانەی جیهان گەیشتووەتە نزیکەی 336-470 ملیار دۆلار لە ساڵی 2024 (4)، بازاڕی ڕێجیم و دەرمانی دابەزاندنی کێش لە دەوروبەری 190-300 ملیار دۆلار بووە (5)، لە کاتێکدا پیشەسازی نەشتەرگەری جوانکاری گەیشتووەتە نزیکەی 56-85 ملیار دۆلار (6)، پێشبینی دەکرێت ئەم ژمارەیە لە داهاتوودا بەرز ببێتەوە.
ئەم ژمارە زەبەلاحانە قەبارەی وەبەرهێنانی سەرمایەداری لە جەستەی ئافرەتدا دەردەخەن و ئەوە دووپات دەکەنەوە کە کاڵاکردنی جەستەی ئافرەت تەنها دیاردەیەکی کەلتووری نییە، بەڵکو پیشەسازییەکی ئابووری زەبەلاحە کە ساڵانە ملیارەها دۆلار بەرهەم دەهێنێت. سیستەمی سەرمایەداری نایەکسانی جێندەر دەگۆڕێت بە دەرفەتێک بۆ قازانج و وەبەرهێنان دەکات لە بەردەوامی دڵەڕاوکێ و کەموکوڕی لە

نێو ژناندا بۆ مسۆگەرکردنی بەردەوامی سووڕی بەکارھێنان.

• دەیەم: دەرئەنجام

لەم شیکردنەوەیەدا دەردەکەوێت کە توندوتیژیی سیمبولی دژ بە ژنان لە سیستەمی سەرمایەداریدا توندوتیژییەکی کاتی یان ڕێکەوت نییە، بەڵکو پێکھاتەیەکی سیستماتیکی ڕەگی لە کرۆکی سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا ھەیە.

لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا، ئەم توندوتیژییە سیمبولییە دەگۆڕێت بۆ ئامرازێکی ئابووری کاریگەر، کە جەستەی ئافرەت کورت دەکرێتەوە بۆ کاڵایەک کە دەتوانرێت بازاڕی بۆ بکرێت و گۆڕانکاری تێدا بکرێت. ستانداردی جوانی سەپێنراو تەنھا ئارەزووی جوانی نییە، بەڵکو میکانیزمی کۆنتڕۆڵکردنە کە وزەی دەروونی و ماددی ژنان بەتاڵ دەکات و دووریان دەخاتەوە لە پێگەی دەسەڵات و کرداری سیاسی.

ئامارە ئابوورییە گەورەکانی پیشەسازی جوانکاری، خۆراک و نەشتەرگەری جوانکاری قەبارەی وەبەرھێنانی سەرمایەداری بۆ بەردەوامی ئەم سیستەمە دەردەخەن. ژنان نەک تەنھا دەکەونە ژێر فشاری کەلتووری و سیمبولی، بەڵکو دەگۆڕدرێن بۆ بازاڕێکی بەکاربەری ھەمیشەیی و ملیارەھا دۆلار بۆ پیشەسازییەکان بەرھەم دەھێنن کە دەژین و گەشە دەکەن بە قووڵکردنەوەی ھەستی ناتەواویی و نامۆبوون بة جەستەیان.

بەرەنگاربوونەوەی ئەم توندوتیژییە سیمبولییە پێویستی بە ھەڵوەشاندنەوەی ڕەخنەگرانە ھەیە لە پێکھاتە کەلتووری و سیمبولییەکان کە پشتگیری دەکەن. گۆڕینی یاساکان یان باشترکردنی بارودۆخی ئابووری بەس نییە. مەگەر شێوازی بیرکردنەوە و پۆلێنکردن کە نایەکسانی قبوڵ دەکات بگۆڕێت، سیستەمەکە بەردەوام دەبێت لە بەرھەمھێنانەوەی خۆی. ئەوەی پێویستە ھۆشیارییەکی بەکۆمەڵە کە جوانی واقیعێکی جێگیر نییە، بەڵکو بیرۆکەیەکی کۆمەڵایەتییە کە دەکەوێتە ژێر گۆڕانەوە، و جەستە کاڵا نییە.

لە کۆتاییدا، ئازادی ژنان لە توندوتیژی سیمبولی تەنھا بە مانای ڕەتکردنەوەی پێوەرەکانی جوانی سەپێنراو نییە، بەڵکو بە مانای دووبارە پێناسەکردنەوەی پەیوەندی لەگەڵ جەستە، بەدەستھێنانەوەی کۆنتڕۆڵی مانا و بەھا، و بنیاتنانی سیستەمێکی کۆمەڵایەتی و ئابووری کە لەسەر بنەمای چەوساندنەوە و وشککردنی جەستەی ژنان نییە، بەڵکو لەسەر داننان بە تەواوی مرۆقایەتی و مافی بوونیان لە دەرەوەی لۆژیکی بازاڕ و دەسەڵاتی پیاوانە.

• **پەراوێز و سەرچاوەکان**

(1) فاتیمە مەرنیسی (1940 – 2015)

فاتیمە مەرنیسی بیرمەند و توێژەرێکی دیاری مەغریبی بوو لە بوارەکانی کۆمەڵناسی و کێشەکانی ژنان و خوێندنی ئیسلامی. ئەو لە ساڵی 1940 لە شاری فاس لە مەغریب لەدایک بووە و لە ساڵی 2015 کۆچی دوایی کردووە. کارەکانی تیشکی خستە سەر پێگەی ژنان لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان، بەتایبەتی مافەکانی ژنان و ئازادییە تاکەکەسییەکان. لە بەناوبانگترین کتێبەکانی "ژنان و ئیسلام"، "پەردە و نوخبەی پیاو" و "شەهرزاد بەرەو ڕۆژئاوا دەڕوات". هەروەها بە داکۆکیکردن لە تواناسازی ژنان و ڕەخنەی کۆمەڵایەتی لە زاڵبوونی پیاوسالاري لە کەلتووری عەرەبی و ئیسلامیدا ناسراوە.

بۆ زانیاری زیاتر: https://en.wikipedia.org/wiki/Fatema_Mernissi

پوختەی کتێبی "شەهرزاد بەرەو ڕۆژئاوا دەڕوات" لەلایەن فاتیمە مەرنیسی

کتێبەکە باس لە وێنەی ژنانی عەرەب دەکات کە لە کەسایەتی شەهرزاد وەک ئەوەی لە خەیاڵی ڕۆژئاوادا دەردەکەوێت و وێنەی ژنان لە کەلتووری عەرەبیدا بەراورد دەکات لەگەڵ وێنەی ئەوان لە کەلتووری ڕۆژئاوادا. فاتیمە مەرنیسی ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن ڕۆژئاوا ژنانی ڕۆژهەڵات بە وێنەیەکی هەستیاری و ملکەچ سنووردار دەکات، لە کاتێکدا کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا لە بەرامبەردا کۆتوبەندی جیاواز بەسەر ژناندا دەسەپێنن، بەتایبەتی لە ڕێگەی جەستە و میدیاوە. ئامانجی کتێبەکە هەڵوەشاندنەوەی کێشەی هاوبەشە و بەرگری لە ژنان وەک مێشکی چالاک نەک تەنها جەستە.

(2) پیێر بۆردیو (1930 – 2002)

پیێر بۆردیو کۆمەڵناس و فەیلەسوفی فەڕەنسی بوو کە لە ساڵی 1930 لەدایک بووە و لە ساڵی 2002 کۆچی دوایی کردووە. ئەو بە خوێندنەکانی لەسەر دەسەڵات و چینە کۆمەڵایەتییەکان و کەلتوور ناسراو بوو. ئەو چەمکە بنچینەییەکانی وەک بوارە کۆمەڵایەتییەکان و سەرمایەی سیمبولی و کەلتووری ناساند بۆ تێگەیشتن لە چۆنییەتی دابەشکردنی دەسەڵات و جیاکاری لەناو کۆمەڵگادا. ئەو تیشکی خستە سەر کاریگەری پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان و خووی کەلتووری لەسەر دەرفەتەکانی تاکەکان. ئەو بە یەکێک لە دیارترین بیرمەندەکان دادەنرێت لە ڕەخنەی کۆمەڵگای مۆدێرن و کۆمەڵناسی ڕەخنەگر.

بۆ زانیاری زیاتر: https://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_Bourdieu

پوختەیەکی کورتی ” زالبوني پیاوسالاري” لەلایەن پیێر بۆردیو
لەم کتێبەدا، پیێر بۆردیو ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن پیاوسالاري لە کۆمەڵگاکاندا نەک تەنها لە ڕێگەی یاسا و دامەزراوەکانەوە، بەڵکو لە ڕێگەی کەلتوور، نەریت، زمان و پەروەردەشەوە بەرهەم دەهێنرێت. ئەو نیشانی دەدات کە ژن و پیاو بەشداری دەکەن لە دامەزراندنی ئەم سیستەمە، زۆرجار بە نائاگایی، لە ڕێگەی ئەوەی پێی دەگوترێت توندوتیژی سیمبولی، کە تێیدا زاڵبوون وەک سروشتی قبوڵ دەکرێت. ئەو جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئازادی ژنان پێویستی بە هەڵوەشاندنەوەی پێکهاتە کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەکان هەیە کە جیاوازی ڕەگەزی ئاشکرا دەکەن.

(3) ناۆمی وۆڵف (1962 –)
ئەو بیرمەند و نووسەر و چالاکوانی فێمینیستی ئەمریکییە کە لە ساڵی 1962 لەدایک بووە. ئەو بە شیکردنەوەی کێشەکانی ژنان، جێندەر و کەلتووری بەناوبانگ بوو. ئەو لە ڕێگەی کتێبی “ئەفسانەی جوانی” کە لە ساڵی 1990 بڵاوکرایەوە، ناوبانگێکی زۆری پەیدا کرد، کە باس لەوە دەکات چۆن ستانداردەکانی جوانی وەک ئامرازێک بۆ کۆنتڕۆڵکردنی ژنان و سنووردارکردنی دەرفەتەکانیان بەکاردەهێنرێن. کارەکانی تیشکی خستە سەر بەهێزکردنی ژنان و بەرگری کردن لە کێشەی جەستە و مێینەیی لە میدیا و کەلتووردا.
بۆ زانیاری زیاتر: https://en.wikipedia.org/wiki/Naomi_Wolf

پوختەیەکی “ئەفسانەی جوانی” لەلایەن ناۆمی وۆڵف
لەم کتێبەدا ناعومی وۆڵف ڕوونی دەکاتەوە کە ستانداردەکانی جوانی بەسەر ژناندا سەپێنراون بەتاوان نین، بەڵکو وەک ئامرازێکی نوێ بەکاردەهێنرێن بۆ کۆنتڕۆڵکردنیان دوای ئەوەی مافە یاسایی و کۆمەڵایەتییەکانیان بەدەست هێناوە. ئەو نیشانی دەدات کە چۆن جەستەی ئافرەت لە ڕێگەی میدیا و ڕیکلامەکان و پیشەسازی فاشیۆنەوە بەکاردەهێنرێت بۆ دروستکردنی هەستێکی هەمیشەیی کەمتەرخەمی، کە ئازادی ژنان سنووردار دەکات و لە دەسەڵات و سەربەخۆیی دووریان دەخاتەوە. ئەو جەخت لەوە دەکاتەوە کە جوانی واقیعێکی جێگیر نییە، بەڵکو بیرۆکەیەکی کۆمەڵایەتییە کە خزمەت بە سیستەمی کۆنتڕۆڵ دەکات.

(4) بازاڕی جیهانی جوانکاری
• Fortune Business Insights (2024). “قەبارەی بازاڕی جوانکاری، پشک و ڕاپۆرتی ئاراستەکان، 2034”. بەهای بازار: 335.95 ملیار دۆلار لە 2024.

https://www.fortunebusinessinsights.com/cosmetics-market-102614

• توێژینەوەی بازاڕ (2024). “شیکردنەوەی بازاڕی جوانکاری جیھانی 2032-2025”. بەھای بازار: 467.63 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.maximizemarketresearch.com/market-report/global-cosmetics-market/72541/

5)) بازاڕی خۆراکی جیھانی و دابەزاندنی کێش

• توێژینەوەی شارەزای بازاڕ (2024). “دابەزاندنی کێش و بەڕێوەبردنی کێش گەشەی بازاڕی ڕێجیمی | 2034”. بەھای بازار: 190.35 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.expertmarketresearch.com/reports/weight-loss-and-weight-management-diet-market

• گروپی IMARC (2024). “قەبارەی بازاڕی دابەزاندنی کێش، پشک، شیکردنەوەی گەشە 2033”. بەھای بازار: 296.8 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.imarcgroup.com/weight-loss-market

6)) بازاڕی جیھانی نەشتەرگەری جوانکاری

• توێژینەوەی گراند ڤیو (2024). “بازاڕی نەشتەرگەری جوانکاری و نەشتەرگەری | ڕاپۆرتی پیشەسازی 2033”. بەھای بازار: 83.07 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/cosmetic-surgery-procedure-market

• توێژینەوەی پێشینە (2025). “قەبارەی بازاڕی نەشتەرگەری جوانکاری تا ساڵی 2034 دەگا تە 160.47 ملیار دۆلار”. بەھای بازار: 85.83 ملیار دۆلار لە 2025. https://www.precedenceresearch.com/cosmetic-surgery-market

---

بەربەریسمی مۆدێرن. ئەکرەم سەعید

خوێندنەوەێک بۆ بەڵگەنامەکانی “جێفری ئ□پستین”

“پسپۆرانی بێ ڕۆح و کات بەسەربەرانی بێ دڵ” – ماکس وێبەر.

تێوەگلانی نوخبەی خاوەن سامان و دەسەڵات لە دەستدرێژیکردنە سەر منداڵان، نیشانەیەکی ئەو ڕاستییەیە کە ئەمە لەژێر حوکمی بەربەریسمی مۆدێرندا ژیان بەسەر دەبەین، چونکە دەستدرێژی بۆ منداڵان، نەریتی مرۆڤە دڕندەکانی سەردەمی کۆنە و ئەمڕۆکە لە سایەی سیستەمی سەرمایەداریدا بەردەوامی هەیە.
بۆچی نوخبەی سیستەمی سەرمایەداری لە سکانداڵ ڕزگاریان دەبێت، و بۆچی لێپرسینەوە لەتەکیان لە دادگاکانی سیستەمەکەی خۆیاندا تەنها شانۆگەرییەکە و ناتوانێ پێکهاتەی سیستەمەکە بگۆڕێ، وە بۆچی لە کۆمەڵگای سەرمایەداری مۆدێرندا بە بەردەوام دوای ئەم سکەنداڵە ڕەوشتی و سیاسییانەدا کۆمەڵگە پاشەکشە دەکات و دەسەڵاتی نوخبە بەهێزتر دەبێت. کۆمەڵگای سەرمایەداری مۆدێرن وا گریمانە دەکات کە هەرکەسێ لادان لە یاسا و کاری تابو/ کاری قەدەغەکراو/ سکەنداڵ بکات دەچێتە بەردەم دادگا و لێپرسینەوەی لەتەک دەکرێ سزا دەدرێ. بەڵێ خەڵکی وا تێدەگەیەنرێن لە بەرامبەر دادگادا کاتێک سکانداڵ سەرهەڵدەدات، جیاوازی نییە لە نێوان(نوخبەی پوڵ و سیاسەت لەتەک هاوڵاتێکی سادە)، بەمە هەموو وەک یەک لێپرسینەوەیان لەتەک دەکرێ و دواجار نوخبەی دەسەڵاتداران دەکەونە بەر مەترسی لێپرسینەوەو سزادان. بەڵام ئەمەکە ئەمە دەبینین کەهەموو(سەرۆک و ملیاردێرو شازادەکان) کەناویان لە دۆسیەی ئیپشتاین هاتووەو بەشداری تاوانەکانن، ئێستا هەوڵدەدەن ناوی خۆیان پاک بکەنەوەو تاوانەکە لەملی خۆیان داماڵن و بیکەنە خەتای خەڵکی تر. لەڕاستیدا مامەڵەی وەزارەتی دادی ئەمەریکا لەتەک سکەنداڵەکانی دوورگەی ئیپستین پووچی ئەم بڕوا و گریمانەیە دەردەخات.
-(بەرهەمهێنەری هۆلیوود باری جێزێفسۆن ئیمەیڵێکی بۆ ئیپشتاین ناردووە و تێیدا هاتووە:زۆر بیرم لەو پرسیارە کردۆتەوە کە تۆ لە“بیل گەیتست”کرد سەبارەت بەوەی چۆن ڕزگارمان بێت لە هەموو هەژارەکان.)-
بەشێکی بەڵگەنامەکان پڕۆژەی دوژمنایەتی چینایەتییە: ئیپشتاین و هاوشێوەکانی بیردەکەنەوە کە چۆن هەژاران لە نێو بەرن. بیرکردنەوەی خاوەن سامانەکان بۆ لە نێوبردنی هەژاران لە مێژوودا نوێ نییە. لە پەیمانی کۆمەڵایەتی جان جاک ڕۆسۆدا(خەڵکی ئیلتزام بە یاساکانەوە دەکەن و دەوڵەت دەیانپارێزێ) بەڵام لەم سەردەمەدا سەرمایەداری لە پەیمانەکە یاخی بووە، و لەبری پاراستنی ژیان و کەرامەتی مرۆڤەکان بەبرسی کردن و کۆکوژی لەناویان دەبات، ئیدی یاسا و دادپەروەری و دەزگاکانی دەوڵەت تەنها چینی خاوەن دەسەڵات دەپارێزێ و مافی

خەڵکی لە ژیان و کەرامەت پێشێل دەکات .
ئێمە لەم دورگەیەدا تەنها دیمەنی نوخبەیەکی بەدڕەوشت نابینین کە دڕندەن و بەس؛ بەڵکە تایبەتمەندی سیستەمی سەرمایەداری دەبینین کە لەم خولەدا(دڕندەیی و گەندەڵی، چەتەگەری و مافیایی، بەدڕەوشتی و بەزاندنی هەموو هێڵە سوورەکان تا پلەی جەنگی فەوتانی مرۆڤەکان و سروشت، بێتە ڕێگا چارەی مانەوەی وجودی خۆی). لەخوێندنەوەی مێژووی سەرمایەداری بۆمان دەردەکەوێت کە گەندەڵی و بەدڕەوشتی نوخبەی دەسەڵاتدارانی سیستەمی ئابووری و سیاسی و فەزیحەتەکانیان، بە دەگمەن سیستەمی دەسەڵاتی لاوازکردووە، بەڵکو زۆرجار زیاتر سەقامگیریان دەکات. سکەندالەکانی نوخبە توڕەیی کاتی خەڵکی و ناڕەزایەتی ڕواڵەتی بۆ لێپرسینەوە دروست دەکات، بەڵام دامەزراوە سیاسییەکان شۆکەکەی خەڵکی هێمن دەکەنەوە و خۆیان دەپارێزن، بێگومان هەندێ تاکەکەس دەکرێنە قوربانی، بەبێ گۆڕانکاری ڕیشەیی لە سیستەمەکەدا. بەکارهێنانی سکاندالەکان و توێژینەوەی کەیسەکان سوودی لێوەردەگیرێ بۆ کێشمەکشی نێوان باڵەکانی دەسەڵاتداران، بۆیە خەڵکی کە بڕوایان وایە بە(کەیسی گەندەڵی و بەدڕەوشتی نوخبەی دەسەڵاتداران)دەتوانرێ چاکسازی بکرێ، زۆرجار ئەم هیوایە شکست دەهێنێ، چونکە تەنها توڕەیی لە بێئەخلاقی دەسەڵاتداران کە خۆیان نوێنەری سیستەمێکی چەوسێنەرو بەدڕەوشت و نادادپەروەرن، بە بێ شۆڕش بە گۆڕانی ئابووری و سیاسی سیستەمەکە، لە دواجاردا ئەو توڕەییە بەبێ ئەنجام هێدی هێدی هێمن دەبێتەوە.
بێگومان دەکرێ کە ئیپستین دەستێکی شاراوەی ڕێکخراوی هەواڵگیرییە لە تاریکیدا کە(کاری نائەخلاقی بە نوخبە دەکات و دواتر وەک کارتی گوشار بەکاری دەهێنن بۆ کۆنترۆڵکردنی بڕیارەکانی دەسەڵاتداران، و گرێبەستی ئابووری و سیاسی نایاسایی و نادەستوری بەو نوخبەیە دەکەن)؛ ئەمە تەنها عادەتێکی ئاسایی دەسەڵاتداران نییە کە لە مێژوودا چەندەها جار نموونەیمان بینیووە*، بەڵکە ئەمە دیاردەیەکی ترسناکی دەسەڵاتدارانە لە خولی تایبەتی سەرمایەداری کە پێی دەڵێین"سەرمایەداریی دڕندە یان بەربەریسم/ سەرمایەداریی لە خولی پایزدا/ سەرمایەداریی درەنگ".
دەوڵەت و ئەحزابەکان چۆن خۆیان لە بەربەڕیسمی"جەفری ئپستین" بەدوور دەگرن
هەمـــوو لایـــەک بەجۆرێـــک هەوڵ دەدات بیســـەلمێنێ کە ئەوان لەو بەربەریسمەی نێو"دوورگەکەی ئیپستین"ەوە دوورن:

- گوتاری ئیسلامی سیاسی دەربارەی دوورگەکەی ئیپستین ڕای وایە

کە(ئەمە تەنها ڕەفتاری تاکەکەسی نییە، بەڵکو بیری ئیلحادی لە پشتە، و شوکر بۆ نیعمەتی خودا کە ئەمە موسوڵمانین و دوورین لەو بەدڕەوشتیە). بەڵام ئەم بەڕێزانە ئەوەیان بیردەچێ کە(لاقەی کیژانی خوار تەمەنی ١٥ ساڵ، لەدان و ئازردان و کوشتنی ژنان)کەلتوری هەموو ئایینەکانە بە ئیسلامیشەوە. ئەوەی لە دورگەیەک دەندە مەدەرنەکانی خاوەن پەل و دەسەڵات بە نهێنی کردیان، ئایینەکان بە ناوی شەرع و وەسیەتەکانی خودا بە پیاوانی بە ئاشکرا حەڵاڵی دەکات.

- “ئەلەکسەندەر دەگین”ڕای وایە بە دەسیەی ئیپستین ئیدی ڕەژئاوا ئیمزای لەسەر مەرگی خۆی کردووە. ئەو بەڕێزە لەوە حاڵی نابێ کە ئەم بەربەریسمە مەدەرنە پەیوەندی بە جوگرافیایەکی دیاریکراو یان مەدەڵەکی کەلتوور و دەوڵەتی سەرمایەدارییەوە نییە، بەڵکە هاوشەوەی دورگەی“جەفری ئیپستین” لە هەموو وڵاتانی جیهاندا هەیە.
- ڕای ناسیۆنالیستی کوردی:(جێی دەخەشییە، هیچ کوردێك ناوی لە دەسیەی ئیپستیدا نییە). بە ئەم بیرتەسکانە من هیچ تەعلیقەکم نییە.

لەشفرۆشی ئیلاهی و پیدۆفیلیای سەرمایەداری – 1 /

لەشفرۆشی و پیدۆفیلیای ئیلاهی(سەزانی پەرستگاکان یان سەزانی پیرۆز – لە ژێر جەکای هیندستان پێیان دەگووتن: خزمەتکارانی خودا، کە بەزۆری کیژی تەمەن نۆ ساڵ تا پازدە ساڵ بوون)، دیاردەیەکی کۆنی کەمەڵگە دێرینەکانی(میسری کۆن، میزوپۆتامیا، یۆنانی کۆن، هیندستان و چین)ە. ئەم دیاردەیە کە لەکەندا ئایین پەردەپۆش و شەرعیەتی پێ دەدا، ئەمڕۆکە لە کەمەڵگەی سەرمایەداری جیهانیدا لە ژێربەی کەمەڵگەکان گەرچی نایاساین، بەڵام بە کردەوە بوونی هەیە و دەکرێ، لە هەندێ کەمەڵگەش لە سایەی دەسەڵاتی کەنەپەرستی ئایینی شەرعیەتی پێ دەدرێ و بە شەرمانە بەناوی ئایینەوە مومارەسە دەکرێ – وەک (لە ئێران هاوسەرگیری کاتی”زەواجی موتعە” کە لەشفرۆشییەکی ئیسلامیانەیە، وە لە ئێراق تەمەنی هاوسەرگیری بۆ کچانی ١٥ساڵ کە هەشتا منداڵە، لە هەمواری یاسای باری کەسی پێشنیارکراوە). شوێنکەوتوانی زۆرێک لە ئایینەکان لە هیندستان وەک شارستانیەتەکانی تر چەندین خوداوەند دەپەرستن وەک بەشێک لە کولتوورەکەیان. ئەم خوداوەندانە زیاتر لەلایەن کەمەڵەک کەسەوە دەپەرسترێن کە لە شوێنەکدا کەدەبنەوە بۆ دروستکردنی شوێنی نیشتەجێبوون وەک پەرستگا، مەزارگە لە ژێر هەر دارێک یان لە سەرووی هەر سەکۆیەکەوە کە سەقفی هەبێت

یان بۆ سەقف. ئەم کەسانە خوداوەند بە پارێزەری خۆیان یان گوندەکە دەزانن لە نەخۆشی و یارمەتیان دەدات لە خۆشگوزەرانی. هەندێک جار دایک و باوکێک بڕیار دەدەن کە منداڵەکەیان دوای لەدایکبوونی ئەگەر ئەو کەرپێیە مێ بێت، ئەوە وەک لەشفرۆشێکی ئیلاهی پێشکەش بە یەللامما بکەن. کاتێک کچێک دوای چەندین ڕێوڕەسمی ئایینی تەرخان دەکرێت بۆ مەزارگەی یەللەمما، دەنێردرێتە لای پیاوێک کە لە مەزارگەی پەرستگاکە چاوەڕێی دەکات بۆ جووت بوون. پێدەچێت لەو ڕۆژەوە ئەو خێزانەی کە کچەکەیان بە دیاری بەخشیوە بە خوداوەندەکە، چاوەڕێی بەدەستهێنانی نیعمەتی خوداوەندەکە و خۆشگوزەرانی بن.). سەرچاوە:- پەرستنی یەللامما و لەشفرۆشی ئیلاهی: پێشینەی مێژوویی و کولتووری/ ئارون جاگاناتان ڤی. ئای زانای توێژینەوە، بەشی سانسکریت ساهیتیا، سری سانکاراچاریا زانکۆی سانسکریت، کالادی، کیرالا، هیندستان.

لە وتارێکدا بۆ ڕۆژنامەی نیویۆرک تریبیون، لە ٨ی ئابی ١٨٥٣، مارکس ئینگلیزەکانی بەوە تۆمەتبار کردبوو کە قازانج لە (لەشفرۆشی)ی دەکەن، مارکس نووسی بووی: "ئایا ئەوان بۆ ئەوەی پارە لەو زیارەتکارانە پەیدا بکەن کە دەچنە پەرستگاکانی ئۆریسا و بەنگال، دەستیان بە بازرگانی لەشفرۆشی نەکردووە کە لە "پەرستگای جەگەرنەت" ئەنجامدەدرا؟".

لە ڕاستیدا ئەوەی(لەشفرۆشی و پیدۆفیلیا)ی لە کۆمەڵگەکاندا، لە دەمێ ساڵەوەیە کردووە بە دیاردە، خواستی قازانجی سەرمایە و زاڵکردنی کەلتووری کۆنەپەرستی سەرکوتی ئینسانەکانە، چونکە گەر تەماشای دونیا بکەین، بنەمای ئەو دیاردەیە لە هەندێ وڵاتاندا بە ڕووکەش پەیوەندی بە ئایین و پیاوانی ئایینیەوە هەیە، بەڵام لە پانتاییەکی جیهاندا ئەوە بزنسی تۆڕێکی گەورەی کۆمپانیاکانی کازینۆ و بارو ڕێکخراوە مافیاکانە، کە بەشێکی سەرمایەی جیهانی ئەمڕۆکەن.

وەکاتێ داعش ئافرەتەکانی وەک کۆیلەی سێکس لە بازاڕی"نخاسە"بۆ فرۆشتن نمایش دەکرد، و پیاوە شەهوانییەکان بە پارە دەیانکڕین، دیمەنێکی هێندە وەحشی و نائینسانی بوو مرۆڤی پەست و تووڕە دەکرد. هەڵبەتە ئایینی ئیسلام هەم لە توراسیداو هەم لە مێژوویدا، گەلێ دیمەنی ناشرینی وای تیادایە. دیارە هەر ئایینی ئیسلام وا نییە، بەڵکە زۆرێک لە ئایینەکان هاوشێوەن. لەم کاتەداو بەحیساب بەرامبەر و دژی

ئەم دیمەنە ناشیرینە وەحشیانەی داعش، چەند وەحشێکی دی هاتبوونە مەیدان:"برجوازە مۆدێرنەکان، لیبڕالەکان، سیکۆلاریستەکان و بڕێک لە چەپەکان"و چەند دەوڵەتی وەک"ئێران، سعودیە، تورکیا، ئەمەریکا، روسیا و سوریا..هتد"، دەیان ویست بە خەڵکی بسەلمێنن کە ئەو دیمەنە ناشرین و وەحشیانەی دەیانبینن، بەرهەمی سیستەمی سەرمایەداری نییە، بەڵکە بەرهەمی خوێندنەوەی بە هەڵەی چەند دەقی ئاینێکە، بەرهەمی نەریەتی کۆنی ئاینێکە کە چەند گومڕاکەرو سەرلێشێواوێک زیندووی بکەنەوە لەم دونیا جوانەی ئێمەدا. ئەم دەستەیە درۆی گەورەیان بۆ خەڵکی دەکردو دەیان گوت: شارستانی دونیای سەرمایەداری ناگونجێ لەتەک دیمەنی ناشرین و وەحشی لەو شێوەیەدا، و ئەم دیمەنانە سەر بە ئێستا نین، بەڵکە لە مێژەخانەی کۆنی کەلتوری ئیسلامەوە خواستراوە. بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە کە ئەم دیمەنانەو لەوەش وەحشیتر ڕوویداوەو ڕۆژانە ڕوودەدات، و ئەم دونیای سەرمایەداریە دڕندەیە پڕیەتی لە دیمەن و سەرگوزشتەی بە تاک و کۆی فرۆشتنی منداڵ و ژنان، و بازاڕی کۆیلەکان گەرمە لە بەشێکی ئەم سەر زەمینەی کە ئەو بەڕۆژانە لێیان کردووین بە شامی شەریف. هەڵبەتە وەک چۆن کردەوەکانی داعش جێگای نەفرەتە هەروەهاش ئەو بازرگانی سێکس و کۆیلایەتییە بە ژن و منداڵ دەکرێ جێگای نەفرەتە، و ئەمانە بەشێکن لە دیاردەکانی سیستەمی سەرمایەداری، و پایەکانی سەرمایەداری"پێویستی بازار و قازانج"مرۆڤ و جەستەی دەکاتە کاڵایێک بۆ کرین و فرۆشتن، و بازار و قازانج دیمەنی لەوە وەحشیتری بەرهەم هێناوە. ساڵی ٢٠١٣ "دەزگای مافی ئوسترالیا "ڕاپۆرتێکی بڵاوکردەوە کە لە ئێستادا نزیکەی ٣٠ ملیۆن کۆیلە هەیە لە جیهاندا کە بە زۆری لە ئاسیا و ئەفەریقا دان. ساڵی ٢٠١٤ ڕاپۆرتی "ڕێکخراوی ووک فری"بۆ مافەکان پیشانیدا کە ٣٦ ملیۆن کۆیلە هەیە لە ١٦٧ وڵاتدا. گەر کەسێکیش بە ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوە مەدەنی و یاساییەکانی ئەمەریکادا بچێتەوە لە دوای ڕمانی یەکیەتی سۆڤیەت، دەبینێ لایەک لە ئافرەتانی ئەو وڵاتانە، مافیاکان بردیانن بۆ ئەمەریکاو وەک کۆیلەی سێکس کڕین و فرۆشتنیان پێوە دەکردن، ئەمە جگە لە دەنگوباسی ڕێکخراوەکانی تاوان لە ئەوروپا و ئاسیا و ئەمەریکا بەلاشەی منداڵ و ژنانەوە. لەبەرئەوە محامیەکانی برجوازی زۆر گەمژەن، چونکی هەر ئەوەندەی خەڵکی تەماشای ئینتەرنێت بکەن و بە دوای زانیاریدا بگەڕێن، ئەوە

عەیب و عاری سەرمایەداری هـێـندە کەشفە بە درۆی ئەوان دانا پۆشرێ؛ داعش بەرهەمی سەرمایەدارییە و ئەو کوڕە لەو باوکەیە. ڕاپۆرتێکی ئەمەریکا لە ساڵی ۲۰۱۲ دەڵێت ساڵانە بایی ۱۵۰ ملیار دۆلار بازرگانی بە کۆیلەی سێکس دەکرێت، یانی لە بازاڕی چەک و تەقەمەنی زیاترە، وە لادێک لە ناوەڕاستی مەکسیک کە ناوی"تینینسینغ"ە، لە هەرێمی "تلاکسالا"یە، ئەوێ پایتەختی کۆیلەی سکێکسی جیهانە.

- لە ڕۆمانی(سەدو بیست ڕۆژ لە سۆدۆم)- (۱۷۸۵)ی مارکیز دی سادداە، خاوەندارانی سامان، پیاوانی کەنیسە، دەسەڵاتی دادوەری و ئەرستۆکراسی، بۆ ماوەی چوار مانگ لە قەڵایەکی دابڕاودا کۆدەبنەوە بۆ ئەوەی بە دڕندەترین شێوە دەستدرێژی بکەنە سەر قوربانییە گەنجەکان"کوڕ و کچ". ئەوان بە بێباکییەکی تەواوەوە بەرەوڕووی ئازارەکانی ئەم قوربانیانە دەبنەوە: ئەشکەنجەدان بۆ خۆی ئامانجێکە؛ ئەم ئەشکەنجەدانە تەنها چێژ نییە کە خزمەت بە تێرکردنی ئارەزووی دڕندەکان دەکات و بەس، بەڵکو خزمەت بە مەزنکردنی هۆشی ئەوانیش دەکات؛ زیاترمتمانەیان بەخۆیان دەبێ کە ئێمەی دەوڵەمەندو دەسەڵاتداران دەتوانین لە فەزای بێ یاسادا بەدڵی خۆمان چیمان بوێت دەتوانین بیکەن. – مارکسی لاو: فیتیشیزم و سێکس و ئایین – پیاچوونەوەێک بە "دەفتەرەکانی بۆن" / لەلایەن: کان کانگال.

ئەکرەم سەعید

-―――――――――――

- **سەرچاوەکان:**

1/ پاشخانی کولتووری و ئایینی خوێنمژگەرایی سێکسی لە چینی کۆن – پاوڵ ڕ. گۆڵدین

توێژینەوە لەسەر تەکنیکە سێکسییە ماکرۆبایۆتیکییەکانی چینی کۆن لە ژینگەی کولتووری و ئایینی کۆن، تیشک دەخاتە سەر ئەو ساتانەی کە بە ڕێنماییە نهێنییەکانی ژووری نووستنی"یەشت" ناسراوە. توێژینەوە کە ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن دایکی ڕۆحی

ڕۆژئاوا(هێزێکی ئایینی چینی دێرینە)کە لە بنەڕەتدا مر□ق□کی ئاسایی وەک هەر کەسێکی دیکە بووە، هێزی زۆرێک لە کوڕانی گەنجی بە جووتبوون لەگەڵیان بۆ خۆی بردووە، و لەوێدا خۆی گۆڕی بۆ خوداوەندێکی بەناوبانگ. هەرچەندە زۆرێک لە لێکۆڵینەوەکانی پێشووی سێکسییەتی چینی تیشکیان خستۆتە سەر ئەم جۆرە شێوازانە (مێژوونووس R.H. van Gulik یەکەم کەس بووە کە بە “خوێنمژگەرایی سێکسێ” ناوی بردووە)، بەڵام بە دەگمەن پرسیار کراوە کە بۆچی کەسانی ڕوناکبیر و دانای ڕابردوو بە جددی وەریانگرتووە. لێکۆڵینەوەکە پیشانی دەدات کە خاوەن سامان و دەسەڵات لە کۆندا بڕوایان بەوە هێناوە کە ئەم جووتبوونە سێکسییە لەتەک لاوان تەندروست و تەمەن درێژیان دەکات.

- The Cultural and Religious Background of Sexual Vampirism in Ancient China – Paul R.Goldin
- Yellamma Cult and Divine Prostitution: Its Historical and Cultural Background
  Arun Jaganathan V.R

2/ Yellamma Cult and Divine Prostitution: Its Historical and Cultural Background / Arun Jaganathan V.R Research Scholar, Dept. of Sanskrit Sahithya, Sree Sankaracharya University of Sanskrit, Kalady, Kerala, India.

3/ Young Marx on Fetishism, Sexuality, and Religion / Revisiting the Bonn Notebooks /by Kaan Kangal.

- پەیوەندی نێوان”بازرگانی و ئایین و سێکسوالیتە” لە بەڵگەنامەی مێژوویی بۆتیگەردا سەبارەت بە ئایینەکان-یش سەرچاوەیەکی تیۆری مارکسە لە ژێر کاریگەری دی برۆسدا. ڕستەیەک کە مارکس نووسیویەتیەوە باس لە “کچانی گادیتانی” دەکات کە لە سەردەمی شانشینی ڕۆمدا لە ئیسپانیا وەک ژنە لەشفرۆش کاریان کردووە. مارکس کاتێک ئەم ناوە لە بۆتیگەرەوە وەرگرتووە، دەبێ بیری لە بەشێکی پێشوو کردبێتەوە کە بۆتیگەر تێبینییەکی لەسەر ڕێنمایی ئەسکەندەری مەکدۆنی کردبوو بۆ دووبارە بنیاتنانەوەی “پەرستگای بێلۆس” لە بابل، کە شوێنێکی ناسراوە بۆ لەشفرۆشی پیرۆز. هەروەها مارکس لیستی نموونەکانی لەشفرۆشی پیرۆزی بۆتیگەری لە جوگرافیاکانی دیکەوە لەبەرچاو گرتووە. بۆ نموونە مارکس وێناکردنی هیرۆدولۆی لەلایەن بۆتیگەرەوە وەرگرتووە، کە کۆیلەی پەرستگاکان بوون و لە ناوچەی پۆنتۆس لە نزیک دەریای

ڕەش و لە کاپادۆکیای ناوەڕاستی ئەنادۆڵ خزمەتیان بە “خودای گەورەی سروشتی ئاسیا” کردووە. لە دەفتەرەکانیدا مارکسدا دەنووس□□ت(هیرۆدولۆیەکان بەشداربوون لە[لەشفر□ش□ی] و “بازرگانی سۆزانی پیرۆز”دا).

4/ Marxism for Whores / by Magpie Corvid | August 1, 2015

5/ The most shameful practice:Temple prostitution in the ancient Greek world Strong, Rebecca Anne. University of California, Los Angeles ProQuest Dissertations & Theses, 1997.

خۆپیشاندانی ئیخوانەکان لە شاری هەولێر.. ئەیوب ئەحمەد قادر

ئاشکرایە خۆپیشاندان مافێکی سەرەتایی هەموو چین و توێژێکە، لەو ڕێگایەوە هەموو ئەوانە دەتوانن گوزارشت لە بیرکردنەوە و تێڕوانینی خۆیان بکەن. بەڵام کاتێک گرووپێک، دەستەیەکی ئایدیۆلۆژی بۆ مەرامێکی ئایدیۆلۆژی خۆپیشاندان دەکەن، بێگومان گوتارێکی سیاسی و ئایدیۆلۆژی لە پشتیەوەیە. ئیخوانەکان چەند ڕۆژێک پێش ئێستا خۆپیشاندانێکیان لەناو شاری هەولێر دژ بە خەڵکی نەتەوەیی ئەنجامدا بە بیانووی ئەوەی لە خۆپیشاندانەکانی خەڵکی باشووری کوردستان بۆ پشتیوانی لە خەڵکی ڕۆژئاڤای کوردستان سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام کراوە. کچێک لەناو خۆپیشاندانەکان بۆ پشتیوانی ڕۆژئاڤا شیعرێکی سەبری بۆتانی دەخوێنێتەوە، حەز دەکەم لێرەدا داینێم:

ئەڤ هزار و چارسەد سالە
ل وەلاتێ من ئەنفالە
سەر و مال و ناموسا من
ل دژمنێ من حەلالە

ئەڤان مسلمانەن قەشمەر
ئیسلام ل من کرن خەنجەر
ب ئایەتا ئەنفالا ڕەش
موهەمەد ژی کرن هیتلەر

ئەگەر بە پێوەری عەرەبەکان بۆ شیعر لەم دەقە شیعرە بڕوانین، ئەوا دەزانین سەبری بۆتانی دەیەوێت پێمان بڵێت دەوڵەتە داگیرکەرەکانی وەک عوسمانی و سەفەوی و عەرەبەکان بەناوی ئیسلامەوە سەدان ساڵە ئێمە دەکوژن و لەناومان دەبەن. کوردە ئیخوانەکان لە شارەکانی کوردستان بە هۆی ئەوەی ڕووی ڕاستەقینە و دژنەتەوەییان بەرانبەر نەتەوە و خەڵکی کوردستان دەرکەوت، نەیانزانی چۆن ئەم شکستەی خۆیان بشارنەوە دێن بەناوی ئەوەی سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام کراوە خۆپیشاندان دەکەن. لە کاتێکدا ئەوەی تۆزێک شارەزای ئەدەب و شیعر بێت دەزانێت، کە شیعرەکە بۆ داگیرکەران نووسراوە. دەبینین شاعیر لێرەدا دەڵێت: ئیسلام ل من کردن خەنجەر. واتە ئیسلام ئایینێکی باشە و جوانە، بەڵام بە هۆی ئەوەی داگیرکەرە عەرەبەکان، تورکەکان و فارسەکان ئەم ئیسلامەیان بۆ مەرامی خۆیان بەکارهێناوە و خۆیان وەک نوێنەری خودا هەژمار دەکەن و بەو بیانووە نەتەوەی دیکە ئەنفال دەکەن. من لێرەدا دەپرسم، گەلۆ سەدام حوسێن بەناوی ئایەتی ئەنفالەوە سەدان هەزار کوردی زیندەبەچاڵ نەکرد؟ من دەپرسم داعش بەناوی ئایەتی قورئانەوە هەزاران کچیان نەکردە کەنیزەک؟ هەزاران گەنج و لاوی کوردیان سەرنەبڕی؟ ئیخوانەکان زۆرباش لەوە گەیشتن ئەم کچە کوردە ڕووی ڕاستەقینەی ئەوانی هەڵماڵی، چونکە ئەم کچە تۆزێک دەسکاری شیعرەکەیشی کردبوو. بۆ نموونە نیوەدێڕی: ئەڤان مسلمانەن قەشمەری کردبوو بە وان دیکتاتۆرەن قەشمەر، بەوەکوو نەتەوەی کورد لە ئامانج و گوتاری ئەو ئیخوانانە هوشیار بێتەوە، کە ئیخوانەکان و ئیسلامی سیاسی بەناوی چییەوە دەیەوێت ئەوان بکوژێت.

واتە ئەم خۆپیشاندانەی ئیخوانەکان هەوڵێک بوو بۆ داپۆشینی ڕووی ڕەشیان، چونکە ئەوان یەکەمین گرووپی سیاسین، کە ئایین بەکاردەهێنن، وەک ئەحمەد شەرع، وەک ئەردۆغان، وەک خامەنەیی و ئەو هەموو گرووپ و حیزبە ئیسلامیانە. ئەوان ئاینی ئیسلام بۆ مەرامی سیاسی و گەیشتن بە دەسەڵات بەکاردێنن. ئەگەرناو هەر ئەو خەڵکانەی گوایە خۆپیشاندان دژ بە سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام ئەنجام دەدەن، دەبوایە خۆپیشاندان دژی دەسەڵاتی ئەحمەد شەرع ئەنجام بدەن، کە سەدان کوردی ڕۆژئاڤایان کوشت، لە کاتێکدا خودا ئەو کەسانەی بە کورد خەڵقکردووە، زمانی پێداون، ئەوان دروستکراوی خودان. ئەوان بە ناحەق و بەبێ هیچ هۆکارێک دەکوژران و دەکوژرێن،

تەنیا بە بیانووی ئەوەی کوردن، لە کاتێکدا خودا لە قورئاندا دەفەرموێت: هەر کەسێک، کەسێکی تر بە ناحەق بکوژێت وەک ئەوەیە هەموو خەڵکی کوشتبێت. بۆیەیش زۆر پێویستە وەک نووسەر حەمەسەعید حەسەن دەڵێت: ئەوان بخرێنە لیستی تیرۆرەوە چونکە بەرگری لە تیرۆر دەکەن. هەر بە ڕاستی وایە لە وڵاتی میسر، کە لانکە و ش□و□نی پەیدابوونی ئیخوانەکانە، ئەوان ئیخوانیان قەدەغە کردووە و لە لیستی تیرۆردان.

ئەم ڕووداوەی خۆپیشاندانی ئیخوان و کلکەکانیان لە ئیسلامییەکانی تر دژ بەو کچۆڵە نازدارەی شیعرەکەی سەبری بۆتانی دەخوێنێتەوە، ڕووداوێکی ترم بیر دەخاتەوە، کە لە ساڵی ٢٠٠٩- ٢٠١٠ کاتێک فەرهاد پیرباڵ و ستافی گ□قاری وێران، لە ژمارە شەشدا مەلەفێکیان لەبارەی ئەدەبی ئیرۆتیک بڵاوکردەوە. هەر لەو ژمارەیەدا بیرمە شاعیر زانا خەلیل شیعرێکی لەبارەی کۆچی گەنجان بۆ ئەوروپا نووسیبوو، لەوێدا وەک میتافۆڕ سوودی لەناوی پێغەمبەرەکان وەرگرتبوو بۆ ئەوەی ئازار و مەینەتی گەنجانی کورد دەرببڕێت. بۆ نموونە دەریای ئیجەی و بەلەمەکانی پەڕینەوەی بە کەشتییەکەی نوح چواندبوو. ئەو کاتیش یەکگرتووی ئیسلامی و چەند مەلایەک شکاتیان لە فەرهاد پیرباڵ و ستافی گ□قاری وێران کرد، بەناوی ئەوەی سوکایەتیان بە پێغەمبەران کردووە. ئەم شکایەتە بۆ ئەو کات هەڵایەکی گەورەی دروست کرد، ڕۆشنبیران و نووسەران بەیاننامەی پشتگیریان ب□ گ□قاری وێران دەرکرد. ئەو کاتیش یەکگرتووە ئیخوانەکان لە شیعر و ئەدەب بە هەڵە تیگەیشتن، بەبێ ئەوەی بزانن ئەدەب میتافۆڕە، لە ئەدەبدا یەک شیکردنەوە و □اق□ دروست نییە، بەڵکو ئاساییە چەندین شیکردنەوە بۆ دەق بکرێت. سەیر دەکەین ئەم کچۆڵەیە زۆر باشتر لە کوردە ئیخوانەکان لە شیعر تێگەیشتووە و دەزانێ چی دەڵێت، بەڵام ئەوان وەک هەمیشە لە ڕوانگەیەکی تەسکی ئایدیۆلۆژییەوە سەیری شتەکان دەکەن.

بەڵگەنامەکان: لە ئپستینەوە تا

ویکیلیکس، پەنەما و پاندۆرا یەک ناوەرۆک و چەند روخسار!..

نوری بەشیر

ئەگەر ئاوڕێکی خێرا لە هەلومەرجی ڕوودان و ئاشکراکردنی بەڵگەنامەکانی “ئێپستین” بدەینەوە، دەرگا بە ڕووی ئەو ڕاستییەدا دەکاتەوە کە لە سیستەمی جیهانیی ئەمڕۆدا، ئەگەر قووڵتر بڕوانین و تەنیا سەیری ڕووکەش و چاوی میدیاکانی ئەمڕۆ و لە فەزای زاڵی چینی دەسەڵاتی ئەمڕۆ دەرچین، دەتوانین ڕاستییەکانی پشت ئەم دۆکۆمێنتانە بناسینەوە کە دەرخەری چ راستی و چ واقعیەتیەکە، لە بەرئەوەی تا ئەستا ئەوانەی دەوترێت و تراوە لەسەر بەڵگەنامەکان چ ئەمەی ئێپستین تا ئەوانەی پێشترو ئەوانەی رۆژانە روودەدەن، دەرخەری ناوەرۆکی راستیەکان و خودی بەڵگەنامەکانیش نین. ئەم ڕووداوەی کە ئەمڕۆ هەواڵەکانی جیهانی داگرتووە، درێژکراوەو ناوەرۆکی هەمان زنجیرە کارەساتێکن کە هێزو سامان و تواناو کەسایەتی گەورەی حکومەتی لە پشتەوەیە، ناوەرۆکی هەموو ئەو بەڵگەنامەی وەک “ویکیلیکس، پەنەما و پاندۆرا” و رووداوە جیهانیەکانی رۆژانە کە خاڵی هاوبەشی تێدایە ئەو راستیە دەخاتەڕوو و دەکرێت جارێکی کە بەکورتیش بێت ئاماژەیان پێبکەین.

با بەخێرایییەک خوێنەران بگەڕێنەوە بۆ زنجیرە مەلەفێک یان بەڵگەنامەیەک کە بە دەیان ملیۆن لاپەڕەی لەبڵاوبەتەوەو کەوتەتە بەردەم کۆمەڵگای بەشەری و ئەو بەڵگانەی پێشوو چیان لێهات، کە تاوانباران هەمان دەسەڵاتداران و سەرمایەداران، لەژیر سایەی دەسەڵاتدارێتی ئەواندا ئایا ٦ ملیۆن بەڵگەنامەی ئێپستینیش بە هەمان دەردی ئەوان ناڕوات؟.

- ویکیلیکس: لە ساڵەکانی ٢٠١٠ – ٢٠١١ دا بەسەدان هەزار مەلەفی سەربازی و دیپلۆماسیی نهێنیی ئەمریکا و وڵاتانی تری سەرمایەداری ئاشکرا کرد، لە پێشێلکاری و کوشتار.
- بەڵگەنامەکانی پەنەما: لە ساڵی ٢٠١٦ دا نزیکەی ١١.٥ ملیۆن بەڵگەی لەسەر دزی، تاڵانکاری و پێشێلکردنی یاسا لەلایەن سەرانی حزبە بۆرژوازییەکان و دەوڵەتە سەرمایەدارییەکانەوە بڵاوکردەوە.
- بەڵگەنامەکانی پاندۆرا: لە ساڵی ٢٠٢١دا نزیکەی ١٢ ملیۆن فایلی لەسەر سامانی هەزاران ملیۆنێر و ملیاردێر و سەرانی حزب و دەوڵەتەکان و بازرگانەکان ئاشکرا کرد؛ ئەوانەی کە سەروەت و

سامانی کۆمەڵگەیان بەتاڵان بردووەتە دەرەوەی وڵات، لە کاتێکدا ٩٩%ی کۆمەڵگە لە ژیانێکی مەمرەومەژیدا دەژین.
ئەم بەڵگەنامانە دەریانخست چۆن ئەم دەسەڵاتدارانە بە ناوی "کۆمەک بە خەڵک" پارە لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی وەردەگرن، بەڵام بۆ کڕینی کۆمپانیا، خانووبەرە و کێڵگەی تایبەت بە خۆیان و خێزانەکانیانی خەرجی دەکەن.
بە ملیۆن لە بەڵگەنامەکانی رووداوەکانی تری جیهان کە لەم دەیەیەی ئەخیردا کە رۆژانە روویانداوە لە کۆمەڵکوژی و بازرگانی بەژنان و ئاوارەیی و لە سێدارەدان کە لەلایەن؛ جمهوری ئیسلامی ئێران، داعش، بۆکۆحەرام، شەبابی سۆماڵ، حکومەتی ئیسرائیل، سوریاو تورکیاوە ئەنجامدراوە، میدیاکان حکومەتان و سەرمایەدارانی جیهان لە پشتیانەوە بوون، وە بێدەنگیان لێکردوون.
بەڵگەنامەکانی ئیپستین (٦ ملیۆن بەڵگە کە تا ئێستا ٣ ملیۆنی خراوەتە ڕوو)، پاش دەستگیرکردنی "جێفری ئپستین" لە ساڵی ٢٠١٩ دا بۆ دووەم جار، بە ماوەی چەند ساڵێک لەژێر دەستی (FBI) و وەزارەتی دادی ئەمریکادا بە نهێنی مانەوە تاوەکو لە جەنیوەری ٢٠٢٦ بڵاوکرانەوە. دەتوانرێت بوترێت تەنیا ٢٥%ی بڵاوکراوەتەوە، ئەویش بەشێوەیەک کە زیان بە سەرۆک و سەرمایەدارە گەورەکان نەگەیەنێت.
مردنی تەمومژاویی ئەپستین لە زینداندا، زیاتر گومانی ئەوەی دروست کرد کە مەبەست لە شاردنەوەی ناوی ئەو کەسایەتییە باڵادەستانەیە کە تێوەگڵاون و هەروەها بەرنامەیەک کە ئەم سەرۆکی وڵات و سەرمایەدارو دەسەڵاتی شاهانە هەیانبووە ونبکرێت، هەروەها ونکردنی کەیس و ئاسەواری ئەو هەزاران ژن و منداڵانەی براونەتە ئەوێ و چارەنوسیان، وە گەلێک بەرنامەو سیاسەتی شاراوە لە پشتیەوەیەتی بشارنەوە.
میدیاکانی بۆرژوازی هەوڵدەدەن ئیپستین وەک تەنیا "شەیتانێکی تاک" و بازرگانێکی منداڵان نیشان بدەن، بەڵام خاڵی هاوبەشی هەموو ئەم بەڵگەنامانە (ویکیلیکس، پەنەما، پاندۆرا و ئیپستین و ئەوانی تریش) شتێکی تریش دەخاتەروو: ئەویش بێدەنگی و شاردنەوەی تاوانی گەورەی وایە کە هیچ جێگایەکی بۆ مرۆڤایەتی سەدەی ٢١ نەهێشتەوە، بە مانەوەی سیستەمەکە بە ئاڵوگۆڕی شکڵی. ئایا بەڵگەنامەکانی کۆمەڵکوژی کەمن لەسەر: فەلەستین، سودان، یەمەن، ئێران، عێراق، ئۆکرانیا، رۆژانەی چەوسانەوەی کرێکاران و کاری منداڵان، ئاوارەیی و برسێتی کە هەموویان لەژێر سایەی ئەم سەرۆک و حکومەتانەدا ڕوودەدەن.
هەموو ئەم تاوانانە؛ لە بازرگانی بە مرۆڤەو بە منداڵانەوە، تا کۆمەڵکوژی و برسێتی و جەنگ و ئاوارەیی و تا تاڵانکاری، لە

چوارچێوەی سیستەمێکدا کە سیستەمێکی چینایەتی سەرمایەدارییەی ئەم سەردەمەیە کە ڕاسیزم و فاشیزمی قەومی و دینی بەڕێوەی دەبات، کە هەمووسەروەت و سامانی کۆمەڵگا تا دادگاکانیشیان لەدەستدایە، واتە ئەو کەمایەتییە دژی ئینسانییە، لەبەرامبەر لە ٩٩٪ی کۆمەڵگا راوەستاون و بەرسەتی و کوشتار و بێحورمەتی بە مرۆڤ دەکەن، هەر هەمان ئەو سەرمایەدارو سەرۆکانەن کە بەرژەوەندی هاوبەشیان هەیە و بڕیاردەدەن. هەر ئەو دادگایەی لە لە ٢٠٠٨ ڕێگەی بە ئیپستین خۆش کرد و رێگای نیشاندا تا لە سزا ڕزگاری بێت، تا ٢٠١٩ ئەو هەموو کارەساتە مرۆییە دژی ژنان و منداڵان ئەنجامبدەن، هەر ئەو دادگایانە بوو لە کەیسەکانی ویکیلیکسدا لەجیاتی سزادانی تاوانبارانی جەنگ و کوشتاری خەڵکی مەدەنی لە عێراق و ئەفغانستان، “جولیان ئاسانج”ی سزادا، ئەمەیە روخسارو ماهیەتی سیستەمی بەڕێوەبردن و دەسەڵاتی دنیای ئەمڕۆ، کە رووداوەکانی رۆژانە ناخی هەموو مرۆڤێکی ئینساندۆست و ئازادیخواز ئازار دەدات.
هەموو ئەو بەڵگەنامانەو ناوەرۆک و راستییەکانی پشتی واقیەتی کۆمەڵگای چینایەتی ئەمڕۆی جیهانە، کە سیستەمی سەرمایەداری تێیدا دەسەڵاتدارە، کۆمەڵگای جیهانی لە نێوان دوو ڕێگەدا راگرتووە: یان دەبێت مل بدات بە ئەم فەوزا و فاشیزمەی دەسەڵاتدارانی لە چەشنی؛ ترەمپ، پۆتین، خامنەئی و ئەردگان، ناتانیاهۆ و هاوشێوەکانیان)، یان دەبێت ڕێگایەکی تر بگرێتەبەر؛ ئەویش خۆرزگارکردن لەهەموو خۆشخەیاڵیەک بە سیستەمی چەوسێنەرو دژی ئینسانی ئەمڕۆ و دەستبردن بە خۆڕێکخراوکردن و گۆڕینی ئەم سیستەمە سەرمایەدارییە دژی مرۆییە بە دنیایەکی ئازاد، یەکسان و خۆشگوزەران بۆ هەمووان، دوور لە کۆمەڵکوژی و بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە، ئەویش سیستەم و کۆمەڵگای ئینسانی سۆشیالیزمە.
تێبینی: سەبارەت بە بەڵگەنامەکانی: ویکیلیکس، پەنەما و پاندۆراو داعش دەتوانن لەم لینکەی خوارەوە، کە پێشتر بڵاومکردوونەتەوە، کە بابەتەکانی تێدایە بە ئاشنابوونی زیاتری بگەڕێنەوە بۆی.

https://dengekan.info/archives/21261

https://dengekan.info/archives/author/nuribashir

کێ دەبێتە سەرۆک وەزیرانی عێراق؟.. عوسمانی حاجی مارف

بەردەوامی ڕکابەری نێوان مالکی و سودانی بووە هۆی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی سیناریۆی حکومەتێکی کۆدەنگی لاواز، هەوڵەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی زیاتر لە بەڕێوەبردنی قەیرانەکان دەچێت، نەک چارەسەرکردنی قەیرانەکان.
هاوپەیمانی سیاسی شیعە لە دەورانێکی خراپدا نوقم بوون، تا ماوەیەکی زۆر نەیانتوانی لەسەر کاندیدێکی کۆدەنگی بۆ سەرۆکوەزیران ڕێکبکەون، ئەم دۆخە ڕەنگدانەوەی ئەو دابەشبوونە قووڵانەیە، لەناو ئەو هاوپەیمانییەدا کە لەڕووی دەستوورییەوە ئەرکیان سەرکردایەتیکردنی پێکهێنانی حکومەتە، دوای چەند هەفتەیەک لە پەسەندکردنی ئەنجامی هەڵبژاردنی پەرلەمان و هەڵبژاردنی سەرۆکی پەرلەمان، ناکۆکی ناوخۆییان هەڕەشەی درێژکردنەوەی بۆشایی حکومەتی دەکرد.
ئەو چەقبەستنەیان بەجیا لە کێشە ناوخۆییەکانی نێو لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، بە پلەی یەکەم، لەسەر ڕکابەرییە توندەکەی نێوان سودانی و مالکییە، کە مالکی کاریگەرییەکی بەرچاوی لەناو هاوپەیمانییەکەدا هەیە، ململانێکان زیاتر شەڕی دەسەڵات و دیدگا جیاوازەکانە سەبارەت بە پێکهاتنی حکومەت، کە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ کوتلە چەکدارەکان و ڕۆڵی ناوچەیی عێراق لەخۆدەگرێت.
پێشتریش لە مانگی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥دا، چوارچێوەی هەماهەنگی خۆی وەک گەورەترین بلۆکی پەرلەمانی ڕاگەیاند، کە بەپێی لێکدانەوەکانی دادگای باڵای فیدراڵی بۆ دەستووری عێراق، مافی پێکهێنانی حکومەتی داهاتویان هەیە، بەڵام سەرکردەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی لەسەر کاندیدێکی نوێ بۆ سەرۆک وەزیران ماوەیەکی زۆریان تێپەڕاند تا ڕێکەوتن.
لەکاتێکدا سەرکردەکانی چوارچێوە، هەوڵی چارەسەرکردنی ناکۆکییە ناوخۆییەکان و کۆنتڕۆڵکردنی ڕکابەری نێوان مالکی و سودانی ئەدەن، هەموو ئەو ناوانەی دوای ڕاگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنەکان خرانەڕوو، مانۆڕێک بوو بۆ کڕینی کاتێکی زیاتر، بەڵام لە واقعدا کێبڕکێ لەسەر ئەو پۆستە تەنها لە نێوان سودانی و مالکیدا سنووردارکراوە.
هۆکاری سەرەکی ئەو بنبەستە سیاسیانە، بەهۆی ڕکابەری نێوان سودانی و مالکییەوە بەردەوامی هەیە، کە هەردوکیان بڕیاریان داوە بە هەر

شێوەیەک بۆیان سەربگرێت پۆستی سەرۆک وەزیران وەربگرنەوە، هەریەکەیان لایەنگری خۆیان هەیە و لە لایەن هەندێک لایەنەوە ڕووبەڕووی دژایەتی دەبنەوە.

مالکی سەرۆکی هاوپەیمانی دەوڵەتی یاسا، کاریگەریەکی بەرچاوی لە دیمەنی سیاسی عێراقدا هەیە، حاشا هەڵنەگرە مالکی وەک یاریزانێکی سەرەکی، لە ژێر بابەتی ناو هاوپەیمانی سیاسی شیعەدا دەمێنێتەوە، پێگەیەکی تایبەتیشی لە ناو لایەن و هێزە شیعەکاندا هەیە.

هەرچەندە مالکی، بۆ پۆستی سەرۆکوەزیرانی حکومەتی داهاتوو کاندید کراوە و لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکەدا کۆمەڵێک لایەنگری هەیە، بەڵام لەهەمانکاتدا دژایەتیەکی بەرچاویشی هەیە، وەک قەیس خەزعەلی و هەندێک سەرکردە و کوتلە چەکدارەکانی دیکەی شیعە لەخۆدەگرێت.

کەسانێک هەن لە چوارچێوەی هەماهەنگی ناڕەحەتن بە کاریگەری مالکی، هەروەها ناڕەزایەتی دەردەبڕن لە کۆنترۆڵکردنی مالکی بەسەر زۆر شتدا، ئەوان نایانەوێت ئەو پۆستەی پێبدەن، بەتایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی ئەزمونی پێشینەی کە سەرۆکوەزیرانی عێراق بووە، کە پڕە لە هەڵەی گەورە.

کاریگەری مالکی لە تۆڕی بەهێزی پەیوەندیەکانی لەگەڵ دامەزراوە ئەمنی و سیاسییە کاریگەرەکانی ناو حکومەتدا سەرچاوە دەگرێت، هەروەها پەیوەندییە بەرفراوانەکانی لەناو دەسەڵاتی دادوەری عێراقدا، بەتایبەتی پەیوەندییە نزیکەکانی لەگەڵ فایق زیدانی سەرۆکی ئەنجومەنی باڵای دادوەری، هەروەها بنکەیەکی تارادەیەک فراوانی پشتیوانی لەنێوان شیعە توندرەوە کۆنەپەرستەکان لە بەغدا و باشوور هەیە، هەروەها بەهرەمەندە لە پەیوەندی نێوان گروپە هێزیەکان و هەندێک لە کوتلە چەکدارەکانی وەک لیواکانی سەید شوهەدا.

مالکی تاوانبار دەکرێت بەوەی کە دەوری هەبووە لە گەورەکردنی گرژی و شەڕی تائیفی نێوان سوننە و شیعە، وڵاتەکەی لە دۆخێکی گەندەڵی بەربڵاو و نەبوونی خزمەتگوزاری گشتی و بێکاریدا بەجێهێشتووە.

مالکی بە تامەزرۆییەوە چاوەڕێی سەرۆکایەتی حکوومەتی داهاتووی دەکات، پێیوایە مافی خۆیەتی لەم پۆستەدا بەردەوام بێت تا ئەوکاتەی کۆتایی بە ژیانی سیاسی خۆی دەهێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا دەزانێت گەڕانەوە بۆ پۆستی سەرۆکوەزیران بەبێ ڕەزامەندی هەردوو واشنتۆن و تاران کارێکی قورسە.

مالکی لەم دواییانەدا هەوڵی ناردنی پەیامی ناڕاستەوخۆ و نهێنی بۆ واشنتۆن داوە، بەئەوەی ئیدارەی ترەمپ قەناعەت پێبکات کە ئەگەر ئەو پۆستەی پێبدرێت، دەتوانێت پرسی چەکداماڵینی گروپە چەکدارەکانی عێراق چارەسەر بکات.!

ئەوەی شایانی باسە بەگشتی واشنتۆن ڕەزامەندی لەسەر ئەوە نیە مالکی ببێتە سەرۆک وەزیرانی عێراق، چونکە دەزانێت دەسەزی سەرەتایی ئەو لەگەڵ ئێراندایە و توانای ڕووبەڕووبوونەوەی کوتلە چەکدارەکانی عێراق نیە و ئامادە نیە ئەو کارە ئەنجام بدات، بۆیە لە هەمانکاتدا ئێرانیش لەم دۆخەی ئێستادا، دودڵی هەیە لەسەر ئەوەی کە پاڵپشتی پێویست بکات، بەوەی وەرگرتنی پۆستی سەرۆکوەزیران بە مالکی بدرێت یان نا.

ئەگەر مالکی فرسەتی بەدەستهێنانی ئەو پۆستەی نەبێت، هەوڵ ئەدا ڕێگە لە سودانی بگرێت، تانەتوانێت پاڵپشتی هەندێک فراکسیۆن لە چوارچێوەی هەماهەنگیدا بەدەست بهێنێت، تەنانەت ئەگەر مالکی ئەو پۆستەی وەرنەگرێت، هیچ کاندیدێکی تر پەسەند ناکات، گەر پەیوەندی بە خۆی و یەکێک لە لایەنگرانیەوە نەبێت، بە ئەوەی پابەندبونیان بەخۆیەوە لە حکومەتی داهاتوودا مسۆگەر بکات.

دوایین کۆبونەوەی هێزەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، کە لە کۆتایی مانگی کانونی دووەمی ٢٠٢٥دا لە ماڵی هادی عامری بەڕێوەچوو، هیچ ئەنجامێکی ئەرێنی نەبووە لە بڕیاردان لەسەر کاندیدێک بۆ سەرۆکوەزیران، بەهۆی داواکاریە زۆرەکانی گروپە چەکدارەکانەوە، کە نزیکەی ٨٠ کورسی پەرلەمانیان مسۆگەر کردووە، بەدوای کۆنترۆڵکردنی چەند پێگەیەکی هەستیاری ئەمنی و وەزارەتێکی سەرەکیدا، دۆخی کارەکان ئاڵۆزتر بون، گروپە چەکدارەکان سەرەڕای فشارەکانی ئەمریکا بۆ سەر عێراق، پێداگرن لەسەر هەڵبژاردنی سەرۆکوەزیرانێک دەکەن کە پشتیوانیان لێبکات.

دوای هەڵبژاردنی سەرۆکی پەرلەمان و دوو جێگرەکەی، وەها پێشبینی دەکرا هاوپەیمانی لە ئایندەیەکی نزیکدا توانای چارەسەرکردنی کێشەی سەرۆکوەزیرانیان نەبێت و کێشەکان لەناو هاوپەیمانیدا خراپتر دەبن، هەموو هەوڵەکان بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە تا ئەوکاتەی بڕیار لەسەر کاندیدبونی مالکی بڕانەوە، بە جۆرێک بەبنبەست گەیشتبون، بۆیە سیناریۆی گەیشتن بە کاندیدێکی کۆدەنگی بەدوور دەزانرا، لە کۆتایدا هەرچەندە لەسەر مالکی ڕێککەوتن، بەڵام مانای ئەوە نیە یەکەم: پێکهێنانی حکومەت بە ئاسانی تێپەڕیت. دووەم: گەر حکومەتیش پێک بێت دەورانێکی پڕ بە کێشەو ناسەقامگیری بەرەو ڕوو دەبن. پێشبینی ئەوەی ئایا مالکی دەتوانێت ئەم دۆخە بەسەلامەتی تێپەڕێنێت؟، پێشبینیەکی قورسە.

هەڵبەتە کاریگەری دۆخی ئێستای ناڕەزایەتییەکانی ئێران و بارگژی لە ناوچەکەدا و لاوازی پێگەی ڕەوتی شیعە، گومانی تیا نیە کە سایە دەکاتە سەر هێز و لایەنە شیعەکانی عێراق لەمانەوەی کێشەکانی نێوانیان، ئەو دۆخی بارگرژیە کاریگەری جدی لە سەر بەڕێوەبردنی

حکومەتی بەغدا دادەنێت، کە بە ناچاری دەکەوێتە بەر هەڕەشەی زیاتری بنبەستێک، کە ڕێکەوتنی تەواوی لایەنەکان، دوای بڕیاردانیش لەسەر مالکی بە پێدانی پۆستی سەرۆک وەزیران، کارێکی سەخت دەبێت، لە پیکهێنانی حکومەتێکی یەکدەست، کە چەندین ساڵە نمونەی ئەزمونێکی تەواو نەرێنی و پڕگەژاویان نیشانداوە.
هەرچەندە لە دواجاردا، چوارچێوەی هەماهەنگی ڕێکەوتن لەسەر کاندیدبونی مالکی بۆ سەرۆکوەزیران، بەڵام مانای کۆتاییهێنان بە کێشەکانی نێوانیان نییە و تارمایی ئایندەکی ناڕۆشن لەسەر دۆخی عێراق و پێکهێنانی حکومەت سایە دەکات! بەتایبەتی لە ئێستادا کە ترەمپ هەڕەشە دەکات لەسەر بونی مالکی بە سەرۆک وەزیران، هەر ئەم هەرەشیە ناکۆکی خستەتە نێوان لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، بۆیە جارێکی تر پێداچونەوە بە کاندیدبونی مالکیدا دەکەن، پێکهێنانی حکومەتی ئێستای عێراق لە چاوەڕوانی دیاریکردن و یەکلاییبونەوەی سەرۆک وەزیران و سەرۆک کۆماردا گیری کردووە!.

ڕزگاری لە ژێر سایەی پیرۆزیدا.. ستار ئەحمەد

ئەمڕۆ کە دەبینین تاکی کورد لە ناو بازنەیەکی تەمومژاویدا گیریان خواردووە، کە تێیدا ئایین وەک چەکێک دژی نەتەوە بەکاردێت، دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ڕەگ و ڕیشەی ئەم کێشەیە و بە چاوێکی کراوە سەیری ئەو برینە بکەین ،کە دڵی نیشتمانپەروەرانی شەق کردووە. مێژوو پێمان دەڵێت .. گەورەترین مەترسی بۆ سەر هەر نەتەوەیەک، تەنیا چەکی دوژمن نییە، بەڵکو تێکچوونی هۆشیاریی ئەو نەتەوەیەیە بەرانبەر بە پیرۆزییەکانی خۆی. کاتێک ئایین، کە دەبێت سەرچاوەی ئازادی و دادپەروەری بێت، دەکرێتە ئامرازێک بۆ ئەوەی کورد تەسلیمی داگیرکەر بێت، لێرەدا گەورەترین خیانەت بەرانبەر بە مرۆڤایەتی ئەنجام دەدرێت.
داگیرکەرانی کوردستان لە هەموو سەردەمەکاندا تێگەیشتوون، کە ناتوانن تەنیا بە هێزی سەربازی کورد لەناو ببەن، بۆیە پەنایان بردوەتە بەر داگیرکاریی مێشک. ئەوان ئایینیان کردوەتە بەرگێک بۆ شاردنەوەی ڕوخساری ڕاستەقینەی خۆیان. بە ناوی برایەتی و یەکێتی،

زمانی کوردییان بڕی، خاکیان سووتاند و ناسنامەی گەنجی کوردیان شێواند. گەورەترین ئازار ئەوەیە کە دەبینین گەنجێکی کورد، لە ژێر کاریگەریی ئەو بیرە هاوردانەدا، وای لێدێت، کە نیشتمانپەروەری وەک تاوان ببێنێت. ئەمە ئەو لوتکەی داڕمانەیە، کە داگیرکەر مەبەستیەتی؛ واتە دروستکردنی کۆیلەیەکی وا کە بە جەستە کورد بێت، بەڵام بە مێشک و ڕۆح لە خزمەت ئەجێندای دوژمناندا بێت.

بەڵام ئەگەر سەیری مێژووی ڕاستەقینەی خۆمان بکەین، دەبینین پێشەنگە گەورەکانی کورد، هەرگیز ئایینیان لە نەتەوە جیانەکردوەتەوە. ئەوان تێگەیشتبوون کە بێ نیشتمان، ئیمانیش بێ پەنا دەبێت. شێخ سەعیدی پیران کاتێک بەرەو سێدارە دەچوو، نەیگوت من تەنیا بۆ مەزهەب یان بۆ ئایین دەمرم، بەڵکو سەلماندی کە تێکۆشان بۆ ڕزگاریی نەتەوە، گەورەترین جیهادە. ئەو دەیگوت کە زوڵمی داگیرکەر لەگەڵ هیچ باوەڕێکی ڕاستەقینەدا ناگونجێت.

هەروەها ، چەندین زانای ئایینی بەناوبانگی کورد، لە پێناو پاراستنی خاکی کوردستان و چەسپاندنی مافی نەتەوەیی گیانیان بەخت کرد، ئەوان پێمان دەڵێن، کە مرۆڤی بڕوادار ئەو کەسەیە کە پێش هەموو شتێک ڕێگری لە ستەمکار بکات و نەتەوەکەی لە ژێر چەپۆکی بێگانە ڕزگار بکات.

زمانی کوردی، کە ناسنامەی بوونی ئێمەیە، لە ناو ئەم ململانێیەدا وەک سەنگەری کۆتایی دەردەکەوێت. کاتێک داگیرکەر دەیەوێت بە ناوی پیرۆزییەوە زمانت لێ زەوت بکات، ئەو تەنیا وشەکانت لێ ناستێنێت، بەڵکو پەیوەندیت لەگەڵ ڕابردوو و داهاتووت دەپچڕێنێت. زمان تەنیا ئامرازی ئاخاوتن نییە، بەڵکو ئەو شکۆتە، بیری نەتەوەیی تێدا دەپارێزرێت. بێگانە دەیەوێت بەو زمانە خواپەرستی بکەیت کە خۆی پێی دەدوێت، تا لە کۆتاییدا وەک ئەو بیر بکەیتەوە و وەک ئەو بژیت. بەڵام گەورەترین خزمەت کە تاکی کورد بە ئایینەکەی بکات، ئەوەیە کە بە زمانی دایکی خۆی ستایشی ئازادی بکات و واتا ڕاستەقینەکانی دادپەروەری لە ناو کولتووری خۆیدا بژێنێتەوە.

ئەمڕۆ ئەرکی ڕۆژنامەنووسان، نووسەران و ڕۆشنبیرانی کوردە، کە ئەم ڕاستییە ڕوون بکەنەوە: ئایینێک کە فێرت بکات زمانت بسڕیتەوە، ئایین نییە، بەڵکو سیاسەتی داگیرکەرییە. ئایینێک کە بڵێت خاکی کوردستان پیرۆز نییە بەڵام خاکی داگیرکەر پیرۆزە، ئەوە تەنیا دەمامکێکە بۆ ڕاوکردنی ویستی تۆ. ئەمە پێویستمان بە شۆڕشێکی هزری هەیە؛ شۆڕشێک کە تێیدا تاکی کورد بزانێت کە پاراستنی نیشتمان و زمان، گەورەترین ئەرکی سەرشانییەتی. نابێت ڕێگە بدەین چیتر پیرۆزییەکانمان بکرێنە پردێک بۆ تێپەڕبوونی تانک و بیرورای دوژمن.

کورد کاتێک دەگاتە شکۆ، کە بزانێت خودا ئەو نەتەوەیەی بۆ ئازادی خوڵقاندووە و هیچ هێزێک بۆی نییە بە ناوی ئایینەوە ئەو ئازادییەی لێ زەوت بکات. دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ئەو ئایینە کوردانەیەی کە تێیدا کوردایەتی و دینداری وەک دوو دڵ لە یەک جەستەدا لێیان دەدا. تەنیا ئەو کاتە دڵی نەتەوە ئارام دەبێتەوە و برینەکان ساڕێژ دەبن. با هەموو لایەک بزانن، کوردێک ، نیشتمانی خۆی خۆش نەوێت و خزمەتی نەتەوەکەی نەکات، نە دەتوانێت خزمەت بە ئایین بکات و نە دەتوانێت ببێتە مرۆڤێکی سەرفراز لە مێژوودا. ئێمە لێرە دەمێنینەوە، بە زمانێکی کوردی، بە ناسنامەیەکی کوردی و بە باوەڕێکی پتەو کە نیشتمان لە سەرووی هەموو بەرژەوەندییەکی بێگانەوە دادەنێت.

کەرامەتی نەتەوە لەوەدایە کە ڕێگە نەدات پیرۆزییەکانی ببنە کەرەستەی دەستی ئەو کەسانەی کە تەنیا مەبەستیان کۆیلایەتییە. ئێمە وەک گەلی کورد، خاوەنی مێژوویەکی دەوڵەمەندین کە تێیدا باوەڕ و ئازادی هەمیشە پێکەوە بوون. هەر کاتێک ئەم دووانە لە یەک جیا کرانەوە، کورد بووەتە نێچیرێکی ئاسان. بۆیە پاراستنی زمانی کوردی و خاکی کوردستان، نەک تەنیا ئەرکێکی نەتەوەییە، بەڵکو پارێزگارییە لەو جوانییەی کە خودا لە نێو ئەم میللەتەدا چاندوویەتی. هەر هەنگاوێک بەرەو ئازادی و سەربەخۆیی، هەنگاوێکە بەرەو جێبەجێکردنی پەیامی ڕاستەقینەی خوداو مرۆڤایەتی.

با چیتر ڕێگە نەدەین پیرۆزییەکانمان بکرێنە داردەستی ئەوانەی کە لە ناوەوە هەوڵی ڕووخاندنی قەڵای نەتەوەکەمان دەدەن. کاتی ئەوە هاتووە کە کورد بە دەنگێکی بەرز بڵێت: ئایینی من ڕێگای ئازادییە، نەک کۆت و زنجیری کۆیلایەتی. ئەو کەسەی لە ژێر ناوی خودادا خزمەتی داگیرکەر دەکات، بێگومان نە خودا دەناسێت و نە مێژوو بەزەیی پێدا دێتەوە. ئێمە خاوەنی خاکێکین کە بە خوێنی شەهیدان ئاودراوە، و خاوەنی زمانێکین کە مێژووی چەند هەزار ساڵەی ئێمەی تێدا پارێزراوە؛ کەواتە با ئەم سامانە مەعنەوییە بکەینە بناغەیەک بۆ بنیاتنانی داهاتوویەکی گەش کە تێیدا کورد وەک نەتەوەیەکی خاوەن ئیرادە لە ڕیزی گەلانی جیهاندا بوەستێت.

ئەمە دوا بانگەوازە بۆ هەموو ئەو دڵانەی کە بۆ نیشتمان لێدەدەن: وریای ئەو دەنگە بیگانانە بن ،کە دەیانەوێت لە ناو ماڵی خۆتاندا نامۆتان بکەن. کوردستان تەنیا خاک نییە، بەڵکو شکۆ و ناسنامە و داهاتووی ئێمەیە. پاراستنی ئەم خاکە، گەورەترین عیبادەت و بەرزترین پلەی مرۆڤایەتییە. با هەموومان پێکەوە، بە یەک دەنگ و بە یەک باوەڕ، بەرەو ئاسۆی ڕزگاری هەنگاو بنێین و چیتر ڕێگە نەدەین کەس بە ناوی ئاسمانەوە، زەویمان لێ داگیر بکات.

ستار ئەحمەد

لە یادی ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک. ڕەزا شوان

هەموو ساڵێک لە ڕۆژی (٢١/ شوبات) بە بۆنەی (ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک) ەوە، لە سەرانسەری جیهاندا ئاهەنگ دەگێڕێت و چالاکی وێژەیی و ڕۆشنبیریی سازدەکرێن. ڕێکخراوی پەروەردە و زانیاری و کولتووری (یونسکۆ) لە (٣٠) یەمین کۆنگرەی دا، لە (١٧/ تشرینی دووەم/ ١٩٩٩) دا، (ڕۆژی جیهانی زمانی دایکی) ڕاگەیاند. دوایش لەلایەن کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، بە فەرمی ناسێندرا.
ئەم ڕۆژەش بۆ خۆپێشاندانە ناڕەزاییەکانی خوێندکارانی زانکۆی دەکا، لە بەنگلادیش دەگەڕێتەوە، لە دژی سیاسەتی یەکزمانی کە لەلایەن پاکستانەوە سەپێندرا. لەم خۆپێشاندانانەدا (١١) کەس کە (٥) یان خوێندکار بوون، بە دەستی هێزە ئەمنییەکانی پاکستان شەهید کران. پاکستان بە ناچاری دانی بە زمانی بەنگالیدا نا. ئەم ڕۆژە بیرهێنانەوەی ئەو شەهیدانەی بەنگلادیشە. هەر بە دەستپێشخەری و داوای بەنگلادیش بڕیاری ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک درا . ئەم ڕۆژە لە بەنگلادیش پشووی نیشتمانییە.
یەکەم ئاهەنگی سەرتاسەریی جیهان بە ڕۆژی زمانی دایک. لە (٢١/ شوبات/٢٠٠٠) لەژێر دروشمی “بەرەوپێشبردنی ئاشتی و فرەزمانی لە سەرتاسەری جیهان و پاراستنی هەموو زمانە دایکییەکان” بەڕێوەچوو.
ئەمساڵ ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک، دەکەوێتە ڕۆژی شەممە (٢١/ شوبات/٢٠٢٦). دوای بیست و شەش ساڵ لە دەستپێکردنی ئەم بزووتنەوە جیهانییە، هەوڵەکان بۆ پاراستنی هەموو زمانە جیاوازەکان و وەک هەمای گرنگی ناسنامە و میرات بۆ هەموو کولتوورەکان و وەک پردی پەیوەندی نێوان کۆمەڵەکان بەردەوامن. بەرزڕاگرتنی ڕۆژی زمانی دایک، ڕێزلێنانێکە بۆ یەکێک لە گرنگترین پێکهاتە کولتوورییەکانی کۆمەڵگاکان. لەم ڕۆژەدا، تیشک دەخرێتە سەر گرنگی فرەچەشنەیی زمانەوانی و

کولتووری و پەرەپێدانی لەبووردن و رێزگرتن لە یەکتری.
ئامانج لە یادکردنەوەی رۆژی جیهانیی زمانی دایک، بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیارییە بەرانبەر بە فرەزمانی و فرەکولتوورییە لە جیهاندا. هاندەری فێرکردن و فێربوونی زمانی دایک و زمانە جیاوازەکانە. ئامانجی پێشخستنی هەمەجۆرەیی و پاراستنی مێژووی کولتوورە جیاوازەکانە. جەختکردنەوەیە لەسەر گرنگی پەروەردەی زمانی دایک. پەروەردەی زمانی دایکی، دەتوانێت یارمەتیدەربێت، بە بەرزکردنەوەی کوالیتی خوێندن و زیاتر سەرکەوتنی منداڵان لە بواری خوێندندا.
بێگومان یادکردنەوەی رۆژی جیهانیی زمانی دایک، بۆ ئێمەی کوردیش گرنگییەکی زۆری هەیە. تا ئەمڕۆش نەیارانی کورد و کوردستان، دەستیان لە دژایەتی کردنی زمان و کولتوور و میژووی کورد هەڵنەگرتوون.
زمان چییە؟
زمان گرنگترین کۆڵەکەیە، لە کۆڵەکەکانی نەتەوە. ناسنامە و شکۆی نەتەوەیە. ناسنامە و شوناسی هەر مرۆڤێکە لە هەر شوێنێکی جیهاندا بژی. زمان یەکێکە لە لە گرنگترین داهێنانەکانی ئەقڵی مرۆف. ئامرازێکی ناوازەی بێهاوتایە، کە دەتوانێت میرات و داب و نەریت و کولتووری گەلانی سەر زەوی بپارێزێت. زمان شادەماری نەتەوەیە. فاکتەرێکی سەرەکی و گرنگە بۆ پێناسەکردنی هەر نەتەوەیەک. سامانێکی کولتوورییە و هەڵگر و پارێزەری هەزاران داب و نەریت و بەها و ئەزموونی سەردەمە جیاوازەکانە. رۆڵی لە ژیانی هەموو نەتەوەیەکدا هەیە. زمان ئامرازێکە بۆ لەیەکتری تێگەیشتن و پەیوەندیکردن و گەیاندنی پەیامەکان لە نێوان رۆڵەکانی نەتەوەدا. زمان هۆکارێکی سەرەکییە، بۆ گوزارشتکردنمان لە بیر و هزر و سۆز و لە هەستەکانمان. زمان سیستەمێکی هێما و رێساکانە، بۆ گەیاندنی زانیاری و پەیوەندی نێوان مرۆڤەکان بەکاردەهێنرێت. ئەم سیستەمە، هێما (هێما، نیشانە) و رێساکان (رێزمان، رستەسازی، وشەسازی) لەخۆدەگرێت. کە مرۆڤەکان بۆ ئاڵوگۆڕی زانیاری بەکاریان دەهێنن. زمان دەتوانێت بە زارەکی یان بە نووسراو بێت. بێگومان پێش سەرهەڵدانی زمان، مرۆڤ بە زمانی ئاماژە لە یەکترین تێدەگەیشتن. داهێنانی زمانی نووسراو بۆ (٥٠٠٠) ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە. کە لەلایەن سۆمەرییەکان داهێنرا ـ سۆمەرییەکانیش بە رەچەڵەک کوردن.

شارەزایان بە گشتی، زمان بە یەکێک لە گرنگترین هێما کولتوورییەکانی نەتەوە جیاوازەکان دەزانن.
(د. ویکتەر بەشەر) دەڵێت: "زمان و ئەدەب، هێی سەرەکیی ژیان و مانەوەی هەر نەتەوەیەکن".
(فریدریک هۆڵدرین) دەڵێت: "زمان دوا شتە کە بمێنێت، بۆ ئەو کەسەی کە نیشتمانی داگیرکراوە".
زمانزانەکان پێناسەیەکی زۆریان بە زمان کردوون، کە لە زۆر رووەوە هاوشێوەن.
(بێرنارد بلۆخ) دەڵێت: "زمان بریتییە لە کۆمەڵێک هێمای فۆنەتیکی گونجاو کە بۆ پەیوەندیکردن لە نێوان کۆمەڵەی کۆمەڵایەتییەکان بەکاردەهێنرێت".
(هێنری سویت) دەڵێت: "زمان بریتییە لە ئامرازێک بۆ گوزارشتکردن لە بیرۆکەکان، لە ڕێگەی دەنگی ئاخاوتنەوە. کە لە وشەکان پێکهاتووە و رستە پێکدەهێنن. ئەم رستانە گوزارشت لە بیرۆکەکانی ناخی مرۆڤ دەکەن".
بەپێی ئاماری یۆنسکۆ، لە ئێستادا (٨٣٢٤) زمان لە جیهاندا، قسەیان پێدەکرێت. کە نزیکەی (٧٠٠٠) هەزر زمانیان هێشتا بەکاردەهێنرێن. تەنیا (١٤٠٠) زمان لەو زمانانە، بە شێوەیەکی یاسایی دانپێدانراون. نزیکەی (٣٠٠٠) زمانیش مەترسی لەناوچوونیان لەسەرە. جێی نیگەرانییە کە بە گوێرەی ئاماری نەتەوە یەکگرتووەکان، هەر دوو هەفتە جارێک، زمانێک لەسەر ئاستی جیهاندا لەناودەچێت. بە هۆی جیهانگیری و زاڵبوونی زمانی ئینگلیزییەوە، لە ساڵی (١٩٥٠) ەوە، تا ئەمڕۆ، نزیکەی (٢٠٠) زمان لە جیهاندا لەناوچوونە.
لە جیهاندا (١٠٠) زمانی زیندوو، زۆرترین خەڵک قسەیان پێدەکەن، لە فەزای دیجیتاڵیدا بوونیان هەیە. بەپێی ئینسیکلۆپیدیای نیشتمانی سویدی بۆ ساڵی (٢٠٠٧)، زمانی کوردی، یەکێکە لە زمانە زیندووەکان و لە ریزبەندی (٥٨) تەمین زمانی جیهانە. (٧٥) ملیۆن کورد لە کوردستان و لە جیهاندا قسەی پێدەکەن. شایەنی شانازی و باسیشە، کە لە دوای زمانی فنلەندی و کۆرییەوە، زمانی کوردی سێیەمین دەوڵەمەنترین زمانە لە جیهاندا.
لە جیهانی مۆدێرنی ئەمڕۆدا، بە هۆی شۆڕشی تەکنەلۆژیا و داهێنانی نوێ و پێشکەوتنی تەکنیکی ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان و ژیریی دەستکردەوە، کە کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆیان لەسەر زمان هەیە و گەیاندوویانە بە ئاستێکی

تر. دەتوانرێت بقۆزرێنەوە و کەڵکیان لێوەربگیرێت و بخرێنە خزمەتی گەشەپێدانی زمان.

زمانی دایک چییە؟

زمانی دایک یان (زمانی یەکەم، زمانی زگماک، زمانی نەتەوەیی) ئەو زمانەیە، کە مرۆڤ لە منداڵییەوە، لە دایک و باوک و خێزان و لە خزمانییەوە فێری دەبێت و قسەی پێدەکات. کە سەرەتا بە گۆوگاڵ دەستپێدەکات. زمانی دایک، زمانی لایلایە و گۆرانی و هەڵپەڕاندن و سۆز و ئاوازی شیرینی دایکانەیە. کە هەتا لە ژیاندا بین، زایەڵەی ئەو زمانە رەسەن و شیرینەی دایک، هەوێنی چێژ و بیرکردنەوەمانە. زۆر جار دایکان، ئەوان یەکەم وشەکانی خۆیان فێری جگەرگۆشەکانیان دەکەن. هەر بۆیە زۆرێک لە کولتوورەکان، زمانی یەکەم، بە “زمانی دایک” ناودەبەن.

فەرهەنگی کۆلینز، بەم شێوەیە پێناسەی زمانی دایک دەکات:”ئەو زمانەیە کە منداڵ لە منداڵیدا، لە دایک و باوکییەوە فێری دەبێت”.

زمانی دایک دەلاقەیەکە، لەو روانگەیەوە مرۆڤ لەگەڵ جیهان و سروشت و کۆمەڵگادا پەیوەندی سازدەکات. زمانی دایک، تەنیا ئامرازێکی پەیوەندی نییە، بەڵکو بەشێکی دانەبڕاوی ژیانمانە، ناسنامەی نیشتمانی و کولتووری نەتەوەیی و میراتیمانە.

زمانی دایک رۆڵێکی چارەنووسساز دەگێڕێت، لە یەکگرتنی کۆمەڵایەتی و لە هاودەنگی نیشتمانیدا. مێژووی هەر گەلێک بە زۆری بە زمانی دایکی، بە نووسراو یان بە زارەکی پارێزراوە. زمانی دایکمان، یارمەتیدەرمانە، بە گۆاستنەوەی ئامانجانە بە نەوەکانی داهاتوومان.

هاندانی بەکارهێنانی زمانی دایک، لە فەزای ئەلیکترۆنیدا، لە سۆشیال میدیا و ماڵپەڕەکان و لە پلاتفۆرمە دیجیتاڵیەکانی تردا. زمانی دایک ر پێشتر دەخات.

زمانی دایک، رۆڵێکی گرنگ و بنەڕەتی و تایبەتیی لە ژیانی منداڵاندا هەیە. یەکەم زمانە کە منداڵان فێری دەبن و بەکاری دەهێنن، بە بیرکردنەوە و گوزارشتکردن لە لە هزر و هەست و لە خەون و خواستەکانیان و پەیوەندیکردن لەگەڵ جیهانی دەووبەریاندا. ئەم زمانە رەگ و ریشەی لە مێژوو و کولتوور و شارستانی ئێمەدا هەیە. وەک پردێک کاردەکات، کە

نەوەکان بە یەکەوە دەبەستێتەوە.
بەبێ جیاوازی، هەر منداڵێک مافی ئەوەی هەیە، کە بە زمانی دایکی (زمانی زگماکی) فێربێت و بخوێنێت و بنووسێت. ئەمە مافێکی ڕەوا و یاسایی دانپێدانراوە. زمانی دایک، ئەو زمانەیە کە بەشێکە لە ناسنامەی کەسێتی و کۆمەڵایەتی و کولتووریی منداڵان. زمانی دایک ئەو زمانەیە کە منداڵان لە هەموو زمانێکی تر، باشتر دەیزانن و زیاتر توانایان بەسەریدا دەشکێ. دەتوانن باشتر و شیرینتریش گوزارشت لە هزر و ئەندێشە و خەون و خواست وبیرۆکەکانی خۆیان بکەن. فێربوون و خوێندن بە زمانی دایک گاریگەری لە بەهێزکردنی ناسنامەی نەتەوەیی هەیە.
کەواتە ئامانج لە فێربوونی زمانی زگماکی کوردیمان پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییمان و بەهێزکردن و شیرینکردنی دڵسۆزی و سۆز و خۆشەویستی و هاوبەستەبوونە بە کورد و بە کوردستانی نیشتمانی پیرۆزمان. ئەمەش نە تاوانە و نە مەترسیشە بۆ سەر ئۆقرە و ئاسایشی هیچ نەتەوەیەکی تر. مافی زمانی دایک، لە یاسا نێودەوڵەتییەکاندا چەسپێنراوە:
لە مادەی (٢) ی جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ:"نابێت هیچ کەسێک لەسەر بنەمای زمانەکەی جیاکاری بکرێت".
لە مادەی (٣٠) لە ڕێکەوتننامەی مافەکانی منداڵان:"منداڵانی سەر بە کەمینە زمانییەکان، مافی بەکارهێنانی زمانی دایکی خۆیان هەیە و دەوڵەتانیش پابەندن بە پاراستنی ئەو مافە".
مامۆستا (زارا محەممەدی) تێکۆشەر و چالاکوانی کۆمەڵایەتی و داکۆکیکەرێکی سەرسەخت لە زمانی کوردی (ئێران پێنج ساڵ لەسەر فێرکردنی زمانی کوردی بە کۆمەڵێ لە منداڵانی کورد، بەندیان کرد)، دەڵێت:"زمانی دایکی ئێمە، یەکێکە لە مافە هەرە بنەڕەتییەکانمان، کە دەست بەرداری نابین. کۆمەڵەکەمان پێشەنگی هەوڵەکانی ئێمە بووە بۆ هێنانەدی ئەو مافە. هیوادارم چالاکییەکانمان بەشداربن، لە تێکشکاندنی ئەو دوژمنەی، کە دژایەتی ئەم مافانە دەکات".
(نیلسۆن ماندێلا) ش دەڵێت:"ئەگەر بە زمانێک قسە لەگەڵ پیاوێکدا بکەیت، کە تێی دەگات، ئەو قسەیە دەگاتە سەری. بەڵام ئەگەر بە زمانی خۆی قسەی لەگەڵ بکەیت، قسەکە دەگات بە دڵی".
گرنگییەکانی زمانی دایک بە منداڵان:
خوێندن و نووسین فێربوونی زمانی دایک، یەکێکە لە

بنەماترین مافەکانی ڕۆڵەکانی هەر نەتەوەیەک. زۆر بە کورتی باس لە چەند گرنگییەکی خوێندنی منداڵان بە زمانی دایك دەکەین:

١ـ توێژینەوەکان دەریانخستووە کە ئەو خوێنکارانەی بە زمانی دایکی دەخوێننەوە، باشتر توانای تێگەیشتنیان لە چەمکەکان هەیە. لە خوێندنیشدا سەرکەوتووترن.
٢ـ خوێندن بە زمانی دایک، یارمەتیی منداڵان دەدات، کە مێشکیان کراوەبێت و لە بەهای نەتەوەیی و مرۆیی دایکان و باوکان و خێزانەکانیان تێبگەن.
٣ـ زمانی دایک هانی منداڵان دەدات کە زیاتر پەرە بە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بدەن.
٤ـ زمانی دایک، ئامرازێکی سەرەکییە لە پرۆسەی فێرکردن و پەروەردکردن دا.
کاتێک منداڵان بە زمانی دایکی فێردەبن، توانای ئەوەیان دەبێت، ئەوەی فێری دەبن بە ئەزموونەکانی خۆیانەوە بیانبەستنەوە. فێربوونەکانیان بەرزتردەکەنەوە و زیاتر کاریگەرتر دەبن.
٥ـ فێربوون بە زمانی دایک، متمانە بەخۆبوونی منداڵان بەرز دەکاتەوە. بەو پێیەی هەست بە ئاسوودەیی دەکەن و بە ئازادیی توانای دەربڕینیان هەیە. ئەم هەستەیان بە ئازادی و ئاسوودەیی زمانەوانی، هاندەری بیرکردنەوەی داهێنەرانەیە.
٦ـ زمانی دایک بەشدارە، لە بەهێزکردنی پەیوەندیی خێزان و کۆمەڵایەتیدا.
٧ـ لە ڕێگەی زمانەوە، دەتوانرێت ئاستی ژیری و زیرەکیی منداڵان پێوانە بکرێت.
٨ ـ ئەگەر منداڵان بە باشی فێری زمانی دایک ببن، دەتوانن باشتریش فێری زمانەکانی دیکە ببن. لەبەر ڕۆشنایی ئەم ڕاستییەیە، وڵاتانی سوید و نەرویج، ئەو مافەیان بە منداڵانی بیانی، بە منداڵانی کوردیشەوە داوە، کە لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانیاندا، هەفتەی دوو کاتژمێر بە زمانی دایکیان بخوێنن. ئەگەر دایک و باوکیان داوای مامۆستای زمانی دایکیان بۆ بکەن. (نووسەر) من سێ ساڵ لە چەند قوتابخانەیەک لە پارێزگای هۆرڵاند ـ لە نەرویج، مامۆستای زمانی دایک (زمانی کوردی) بووم.
دەتوانن چەند زمانێکی تر فێربن، بەڵام هەرگیز زمانی دایکی خۆتان لەبیر مەکەن. ئەرکی هەموو کوردێکە، کە زمانی دایکی خۆی

کوردی بپارێزێت و بەرەوپێشی ببات.
زمانی کوردی:
زیادە رۆیی ناکەین، کە دەڵێین زمانی کوردی کۆنترین زمانە لە هەموو جیهاندا. چونکە کوردستان لانکەی یەکەمین و رەسەنترین شارستانییە لە جیهاندا، شوێنەوارە کوێرەوە نەبووەکان و بەڵگە مێژووییەکان و توێژینەوە بێ لایەنەکان، گەواهی ئەم راستییە حاشا هەڵنەگرتنەن و بەڵگەی سەلمێندراون.
مێژوونووسی ناسراوی تورک، پرۆفیسۆر (جەلال شەنگۆر) دەڵێت:” زمانی کوردی دایکی هەموو زمانەکانە”. دەشڵێت:”زمانی کوردی کۆنترین زمانی جیهانە”.
زمانی کوردی زمانی نەتەوەیی ئێمەی کوردە، زمانی بوونمانە لە ئەمڕۆدا و زامنی ئایندەمانە. زمانی ژیان و مانەوەمانە. سەرەڕای قەدەغەکردنی خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی و دژایەتیکردنی و هەوڵدان بۆ کاڵکردنەوەی لە بەشێکی زۆری کوردستاندا، بەڵام زمانی کوردی خۆڕاگرە و لە پێشکەوتن دایە. لە ئەمڕۆدا زمانی کوردی یەکێکە لە زمانە زیندووەکانی جیهان و سێیەمین دەوڵەمەنترین زمانی جیهانە. لە ریزبەندیی زمانەکانیشدا، زۆر لە پێشەوەی زمانی تورکی و زمانی فارسی دایە.
پەرەپێدان و پێشخستنی زمانی شیرینی کوردیمان، ئەرکێکی پێویست و پیرۆزی نەتەوەیی و نیشتمانی و مۆراڵی و زانستییە. فاکتەرێکی بنچینەییە، بۆ پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییمان. گەلی کوردمان تا ئێستا، بەرخودانی و گیانبەخشینێکی زۆری لە پێناوی پاراستنی زمانی کوردیمان داوە و دەدات. هەوڵەکانی نەیارانی کوردی بۆ ناشیرینکردن و کاڵکردنەوە و لاوازکردنی زمانی کوردی، شکستپێهناون.
زۆر گرنگ و چارەنووسسازە، کە منداڵانی کورمان، بە باشی زمانی دایک (کوردی) بە زارەکی و بە نووسین فێربن. بە بنچینەی بیرکردنەوەی هۆشی منداڵان دادەنرێت. دایکان و باوکانی کورد، لەم ئ□رک□ نەتەوەییە پیرۆزەدا، ر□□□□کی سەرەکییان هەیە.
بۆ بەرزکردنەوەی هۆشیاری گشتی، لە گرنگی پاراستنی زمانی کوردیمان و بۆ رووبەڕووبوونەوەی ئەو هەڕەشە و بەرۆکگیریانەی رێگەی زمانی کوردی پێویستە:
١ـ فێری منداڵان و مێرمنداڵان و لاوانی کوردمان بکەین و هانیان بدەین، سەرەڕای خوێندن بە زمانی کوردی، لە ژیانی رۆژانەیاندا، لە قسەکردن و گفتوگۆی زارەکی و نووسیندا،

زمانی پێتی کوردی بەکاربهێنن.
٢ـ پەیوەستە میراتی زمانی کوریمان، بپارێزین و تۆماربکرێن، لەوانەش وێژەی کوردی: هۆنراوە، پەندە کوردییەکان، چیرۆک و نەزیلەکان، فۆلکلۆر، گۆرانی، مەتەڵ و توخمە کولتوورییەکانی دیکە. کە بە زمانی کوردی دەربڕدراون.
٣ـ پەیوەستە بە زمانی کوردی، ناوەڕۆکی رۆشنبیری بەرهەمبهێنین، وەک دروستکرنی ناوەڕۆکی: وێژەیی، هونەری، زانستی، پەروەردەیی، لەوانە: پەرتووک، فیلم، موزیک، پودکاست، بەرنامەی تەلەڤزیۆنی، سیمیناری وێژەیی، کۆرسی زمانی کوردی،.. هتد.
٤ـ خۆزگەی ئەوەش دەخوازم، کە ئێمەی کوردیش، ببین بە خاوەنی (زمانی ستانداردی یەکگرتووه کوردی) زمانی خوێندنەوە و نووسینی کوردیمان یەک شێواز بوایە. رێنووسی کوریشمان یەک بوایە. ئەمەش خۆزگە و ئاواتی هەموو کوردیکە. رۆژێک لە رۆژان دەبێت بێتەدی.
کوردستان بە لانکەی سەرهەڵدانی زمانەکانی "هیندۆئەوروپی" دانراوە.
لە بارەی زمانی کوردییەوە، پرۆفیسۆری ئەڵمانی (مەکنزی) دەڵێت:"هەر لە یەکەم سەرنجدا، مرۆڤ هەست بەوە دەکات، کە زمانی مادی و زمانی کوردی هەریەک زمانن. ماد یانی هەر هەمان مەزنترین نەتەوەی ناوچەکەیە، کە ئێستا بە ناوی کوردەوە درێژەی بە ژیان داوە".
(فلادیمێر مینۆرسکی) هەمان رای هەیە، دەڵێت:"من دڵنیام کە رەگ و ریشەی زمانی کوری لە زمانی مادی دایە".
لە کۆتاییدا لە رۆژی جیهانیی زمانی دایک، جوانترین پیروزبایی لە گەلانی هەموو زمانە جیاوازەکان دەکەم، بە تایبەتیش گەلی زمان شیرین و قارەمان و خۆڕاگری کوردمان. کورد و زمانی کوردی و کولتووری کوردی، نامرن و هەر دەمێنن.

(*) بۆ ئەم نووسینەم سوودم لە چەندین ماڵپەڕی ئینگلیزی و عەرەبی وەرگرتووە.

دوبەی: ٢٠٢٦